

تأملی بر میراث علمی جهانی رشته مدیریت آموزشی

Reflection on Global Scientific Legacy of Educational Management

دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۱/۱۲؛ دریافت نسخه نهایی: ۱۳۹۵/۲/۱۸؛ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۳/۲۵

A. Rastehmoghaddam (Ph.D.), A. Abbaspour (Ph.D.) & A. Jalali Dizaji (Ph.D.)

آرش رسته مقدم^۱، عباس عباس‌پور^۲ و علی جلالی
دیزجی^۳

Abstract: The purpose of this study is to investigate knowledge generation in the field of Educational Leadership and Management (ELM) which used citation analysis as a scientometrics technique. The research population is ELM authors' productions indexed in web of science (WOS) between 1900 and 2015. Using main references such as ELM encyclopedias, handbooks, thesauri, dictionaries and suggested sources by professors for data gathering, fifty important keywords were identified and searched in WOS. Collected data were analyzed by HISTCITE software. The research results show a total numbers of 9,385 documents produced by 14,994 authors, using 216,815 references in eighteen different formats (Article, critique, book review, etc.). These documents are written in 26 languages by participation of 3,876 institutes from 118 countries. Most of the produced documents are research-oriented and published by 2,468 journals. The "Educational Administration Quarterly (EAQ)" and "Teachers College Record" journals are the most productive and effective journals respectively. The first article published in scientific journals produced by Samuel Dutton in 1900 and the most productive and effective authors are Philip Hallinger and Ronald Heck respectively. The rate of ELM scientific growth is 21.42% and more than 90% of documents have been produced in the last four decades. The most number of articles (6,365) have been produced in 2013. London University with 118 products is the most active scientific institute and USA with 2,474 works (26% of total documents), is the most productive country in the world. The article ends with some suggestions.

Key words: Educational Leadership and Management, scientific legacy, educational policy making, education, web of science, scientometrics.

چکیده: به‌منظور بررسی وضعیت تولید دانش در رشته‌ی رهبری و مدیریت آموزشی، این پژوهش به روش تحلیل استنادی به‌عنوان یکی از فنون علم‌سنجی انجام پذیرفت. جامعه‌ی تحقیق، تولیدات نویسندگان حوزه مدیریت آموزشی نمایه شده در وب‌گاه علوم طی سال‌های ۱۹۰۰ تا ۲۰۱۵ است. برای گردآوری داده‌ها ابتدا با استفاده از مراجع اصلی از جمله دایره‌المعارف، دستنامه، اصطلاحنامه و فرهنگ رهبری و مدیریت آموزشی و نیز راهنمایی اساتید این رشته، تعداد پنجاه کلید واژه مهم انتخاب و در وب‌گاه علوم مورد جستجو قرار گرفت. پس از بازیابی مدارک، داده‌های مربوط به کمک نرم‌افزار هیست سایت مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد، طی دوره مورد مطالعه، تعداد ۹۳۸۵ مدرک، بوسیله ۱۴۹۹۴ نویسنده و با استفاده از ۲۱۶۸۱۵ منبع در هجده قالب مختلف (مقاله، نقد، مرور کتاب و ...) تولید شده است. این مدارک، با مشارکت ۳۸۷۶ مؤسسه از ۱۱۸ کشور و به ۲۶ زبان نگارش شده‌اند. ماهیت بیشتر آثار منتشر شده جنبه‌ی پژوهشی داشته و توسط ۲۴۶۸ نشریه به چاپ رسیده است که در این بین فصلنامه "Educational Administration Quarterly" پرتولیدترین و مجله‌ی "Teachers College Record" مؤثرترین نشریه این رشته هستند. اولین اثر چاپ شده در سال ۱۹۰۰، توسط ساموئل داتون صورت گرفته است و پرتولیدترین و مؤثرترین نویسندگان به ترتیب، فیلیپ هالینجر و رونالد هک هستند. به‌طور کلی نرخ رشد علمی این رشته، ۲۱/۴۲ درصد است و بیش از نود درصد از مدارک آن، طی چهار دهه‌ی اخیر تولید شده‌اند، هم‌چنین، سال ۲۰۱۳ با انتشار ۶۳۶۵ مدرک، بیشترین میزان تولیدات علمی را به خود اختصاص داده است. در ضمن، دانشگاه لندن با تعداد ۱۱۸ مدرک، فعال‌ترین مرکز علمی و کشور آمریکا با تعداد ۲۴۷۴ اثر، معادل ۲۶ درصد از کل مدارک، پرتولیدترین کشور دنیا می‌باشند. مقاله با ارائه پیشنهادهایی جهت توسعه رشته مدیریت آموزشی خاتمه می‌یابد.

کلید واژه‌ها: رهبری و مدیریت آموزشی، میراث علمی، سیاست‌گذاری آموزشی، آموزش و پرورش، وب‌گاه علوم، علم‌سنجی.

۱. نویسنده مسئول: دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی arasteh59@yahoo.com

۲. استاد گروه مدیریت آموزشی دانشگاه علامه طباطبائی، نویسنده مسئول مقاله

۳. استادیار گروه علم ارتباطات و دانش‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

یکی از عوامل توجه به موضوع آموزش و به تبع آن مدیریت آموزشی، نیاز انسان به آموختن و یادگرفتن است. انسان‌ها جهت سازگاری با تغییرات مختلف، نیازمند یادگیری هستند و آموزش یکی از ابزارهای مهم در فرآیند یادگیری می‌باشد. از این‌رو آموزش قدمتی به اندازه عمر بشر دارد. البته طی قرن‌ها آموزش‌ها به صورت غیررسمی و بر عهده نهادهایی هم‌چون خانواده بود اما پیچیده‌تر شدن جوامع و نیاز به کسب مهارت‌های مختلف لزوم سازمان‌دهی آن را به شکل امروزی ضروری ساخت. بنابراین نیاز به شکل‌گیری رشته مدیریت آموزشی در سازمان‌ها، به‌ویژه سازمان‌های آموزشی مورد توجه قرار گرفت. با توجه به موارد مذکور طبیعی است که قدمت این رشته بیش از سایر رشته‌های مدیریتی باشد. نانسی وال^۱ (۲۰۰۱) به نقل از کالبرتسان^۲ (۱۹۸۶) مدعی است اولین کتاب‌های مدیریت آموزشی (مدرسه)^۳ با عناوین "فصولی در باب اداره امور مدرسه"^۴ و "مدیریت مدرسه"^۵ به ترتیب در سال‌های ۱۸۷۵ و ۱۸۸۲ توسط ویلیام هارولد پاین^۶ و رواب^۷ (۱۸۸۲) نوشته شده‌اند (وال^۸، ۲۰۰۱، ص ۴۷). از طرف دیگر بر خلاف بسیاری از گرایش‌های علوم تربیتی (از جمله فلسفه آموزش و پرورش، اقتصاد آموزش، روان‌شناسی تربیتی) که شکل‌گیری آن‌ها در نتیجه توجه صاحب‌نظران سایر رشته‌ها (فلسفه، اقتصاد، روان‌شناسی) به آموزش و پرورش بوده است، در خصوص مدیریت آموزشی این موضوع صادق نمی‌باشد. به عبارت دیگر شکل‌گیری رشته مدیریت آموزشی مرهون توجه صاحب‌نظران مدیریت دولتی (عمومی) به آموزش و پرورش نبوده و این رشته قبل از شکل‌گیری رشته مدیریت عمومی دارای هویت و آثار مستقل بوده است. اما با این وجود، شواهد حاکی از آن است که در فرآیند نظریه‌پردازی و نهادینه‌سازی علمی به کندی پیش رفته‌است، به طوری که با گذشت بیش از یک قرن در حال حاضر به لحاظ برخورداری از مبانی نظری متقن دچار کاستی‌هایی است. به باور یکی از صاحب‌نظران، آنچه که به عنوان نظریه در مدیریت آموزشی مطرح است در واقع بیشتر جنبه نظری دارد تا این‌که واقعاً یک نظریه تمام عیار کاربردی باشد (ویلوور^۹، ۱۹۷۵، ص ۴). صاحب‌نظر دیگری، وجود آشفتگی فکری^{۱۰} و نظری در این رشته را دور از انتظار نمی‌داند، زیرا به‌زعم ایشان ویژگی مذکور در حوزه نظریه سازمان، به‌عنوان منشاء و جد^{۱۱} رشته مدیریت آموزشی نیز وجود دارد (گریفیث^{۱۲}، ۱۹۷۹، ص ۴۳).

1. Nancy E. Wall

3. School administration

5. School management

7. Roub

9. Willower

11. Parent

2. Jack A. Culbertson

4. Chapters on school administration

6. William Harold Pyne

8. Wall

10. Intellectual Turmoil

12. Griffiths D. E.

مفروضه ذهنی نویسندگان بر این است که جهت پرداختن به چالش‌های نظری و کسادی فرآیند نظریه‌پردازی در رشته مدیریت آموزشی در ابتداء لازم است تصویر روشنی از میراث علمی و دانشی این رشته بدست آید. یکی از فنونی که به کمک آن می‌توان بدنه دانش^۱ در یک رشته را مورد شناسایی قرار داد و نسبت به سیر تحول آن اطلاع حاصل نمود، استفاده از روش‌های علم‌سنجی^۲ می‌باشد. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته تاکنون پژوهشی که در آن به ترسیم سرمایه دانشی رشته مدیریت آموزشی پرداخته شده باشد، یافت نگردید. با این توصیف، به‌طور مشخص مسئله‌ی اصلی این پژوهش تشریح میراث علمی رشته مدیریت آموزشی در مقیاس جهانی است. از این‌رو در مطالعه حاضر تلاش شده است با استفاده از فنون علم اطلاعات و دانش‌شناسی، به موضوعات مهم در رشته مدیریت آموزشی، میزان و روند تولیدات علمی آن، نویسندگان برتر، مجلات معتبر، دانشگاه‌های پرتولید و منابع پراستناد این رشته طی سال‌های ۱۹۰۰ تا ۲۰۱۵ پرداخته شود. از طریق پاسخ به این‌گونه پرسش‌ها امکان برقراری ارتباط با دانشمندان و مراکز علمی مدیریت آموزشی میسر خواهد شد و با آگاهی از وضعیت موجود این رشته و سیر تحول آن، فهم بهتری جهت تحلیل چالش‌های نظری این رشته فراهم خواهد شد.

پیشینه پژوهش

مبانی نظری و تجربی پژوهش حاضر برگرفته از مطالعات دو حوزه‌ی علم‌سنجی و مدیریت آموزشی می‌باشد. مفهوم علم‌سنجی، برای نخستین بار در اتحاد جماهیر شوروی مطرح و در کشورهای اروپای شرقی به‌ویژه مجارستان به‌کار گرفته شد (سنگاپتا^۳، ۱۹۹۲، ص ۸۵). به اعتقاد یوجین گارفیلد^۴ مفاهیم علم‌سنجی و کتاب‌سنجی، دارای پیشینه‌ای یک صد ساله هستند (گارفیلد^۵، ۲۰۰۹، ص ۱۷۳)، البته در بدو امر به جای مفهوم علم‌سنجی از عباراتی همچون تحلیل هم‌رخدادی کلمات^۶ و تحلیل هم‌استنادی^۷ جهت شناسایی و مصور نمودن فرآورده‌های دانشی یک رشته استفاده می‌شد (چن، مک کین، وایت و لاین^۸، ۲۰۰۲، ص ۲۵). به‌طور خلاصه اگر علم به‌مثابه یک نظام در نظر گرفته شود، هم شاخص‌های درون‌داد آن (شامل میزان هزینه‌های پژوهشی، تعداد مدرک علمی اخذ شده و...) و هم شاخص‌های برون‌داد آن (از جمله تعداد مقاله‌های علمی چاپ شده، تعداد استناد به مقاله، تعداد ثبت اختراع^۹ و...) در حوزه مطالعات این رشته قرار دارد. علم‌سنجی، رصد نمودن میزان پیشرفت و یا افول در حوزه‌های علمی مختلف و

1. body of knowledge
3. Sengupta
5. Garfield
7. co-citation Analysis
9. patent

2. scientometrics
4. Eugene Garfield
6. Co-word Analysis
8. Chen, McCain, White & Lin

مصور نمودن آنها است. البته یافته‌های این علم علاوه بر کاربرد آن در مباحث کلان سیاست گذاری علم می‌تواند به بخش خصوصی نیز کمک کند تا اشتیاق به برتری^۱ خود را شناسایی و نسبت به تدوین برنامه‌های راهبردی در حوزه‌های پژوهشی کلیدی و تخصیص منابع مالی به این حوزه‌ها اقدام نمایند (چن، مک کیم، وایت و لاین، ۲۰۰۲، ص ۲۶). پیش‌فرض مطالعات علم سنجی این است که میان متن و منابع مورد استناد در همه حوزه‌های علمی، نوعی رابطه معنادار وجود دارد و این رابطه را می‌توان از طریق شاخص‌های علم‌سنجی به‌صورت کمی مورد سنجش قرار داد. منظور از علم نیز کلیه‌ی دانش منظم و مدونی است که در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر نمایه می‌شوند.

در ارتباط با مدیریت آموزشی شاید بتوان آن را تا حدودی شکلی از مدیریت عمومی به حساب آورد اما وجه تمایز اصلی این رشته این است که مدیریت آموزشی، برون‌داد محور نیست بلکه هدف آن ایجاد و حفظ شرایط رضایت‌بخش برای انجام فعالیت‌های مطلوب^۲ است (والتون^۳، ۱۹۷۰، ص ۵۶). به باور برخی صاحب‌نظران، رهبری و مدیریت آموزشی در وهله نخست، رشته‌ای کاربردی است که مبانی نظری آن بیشتر با رشته‌های رفتار سازمانی، مدیریت، رهبری و روان شناسی مرتبط بوده و تا حد کمی نیز از جامعه‌شناسی بهره برده است، با این حال اهمیت این رشته را باید در توانایی آن جهت شکل‌دهی به خط‌مشی‌های آموزشی و نیز راهبری فعالیت‌های عملی در سازمان‌های آموزشی دانست (هالینگر و چن^۴، ۲۰۱۴، ص ۳). به‌باور یکی دیگر از صاحب‌نظران، مدیریت آموزشی رشته‌ای در سطح کلان است که به مطالعه شرایط عمومی و محلی تربیت می‌پردازد (میالاره، ترجمه کاردان، ۱۳۷۰، صفحه ۴۴). هم‌چنین در طبقه‌بندی علوم که بر اساس سه معیار پارادایمی (سخت/نرم)، ماهیت (کاربردی/بنیادین) و پدیده مورد بررسی (نظام زنده/ایستا) صورت گرفته است، مدیریت آموزشی از جمله رشته‌هایی است که در مقوله نرم^۵، کاربردی^۶ و نظام زنده^۷ قرار گرفته است (بیگلند^۸، ۱۹۷۳، ص ۲۰۷). پیشینه این رشته به‌عنوان یک حوزه مطالعاتی سرشار از منازعات و کشمکش‌های فراوان بوده است (اوپلاتکا آ.ی.^۹، ۲۰۰۹، ص ۹). در اواخر قرن نوزدهم، این رشته بیشتر به‌عنوان یک شغل^{۱۰} مدنظر بوده و بعدها شکل یک حوزه مطالعاتی را به خود گرفته است، اما نهادینه‌سازی برنامه‌های آموزشی و

1. Competitive edge
3. Walton
5. soft
7. life system
9. Oplatka I.

2. leisure activities
4. Hallinger & Chen
6. applied
8. Biglan
10. profession

به‌نظر می‌رسد نه تنها مدیریت آموزشی بلکه سایر رشته‌های مدیریت‌ها نیز فاقد تمامی ویژگی‌های یک حرفه نمی‌باشند. از این رو پروفشن، معادل "شغل" و نه "حرفه" ترجمه شده است.

شکل‌گیری حوزه‌های علمی این رشته زمانی اتفاق افتاد که از یک‌سو، نظام آموزش و پرورش آمریکا درصدد افزایش کارآیی خود برآمد و از سوی دیگر مریدان مدارس آمریکایی علاقه‌مند به شرکت در برنامه‌های تربیت مدیر آموزشی شدند. بعد از چند دهه این رشته به سایر کشورها از جمله بریتانیا گسترش یافت. البته توسعه این رشته با تکثرگرایی موضوعی، روش‌شناسی و پارادایمی همراه بوده است اما به موازات آن، در خصوص مرزبندی‌های مفهومی این رشته، ابهام در اهداف و نیز دانش از هم‌گسیخته^۱ و نامنسجم آن، مباحث علمی بسیاری از ابتدا تاکنون وجود داشته است (اوپلاتکا آی، ۲۰۰۸، ص ۴).

در حال حاضر این رشته درصدد نشان دادن ظرفیت خویش جهت تولید پژوهش‌های قابل تکرار، تأییدپذیر و عمل‌محور است. علاوه بر این، شاهد پیشرفت‌های قابل توجهی است که می‌توان در چهار زمینه به آنها اشاره کرد؛ اول این‌که تعداد زیادی از محققان این رشته فراتر از آمریکای شمالی در کشورهای آسیایی، اروپایی و استرالیا در حال انجام پژوهش‌های تجربی در خصوص رهبری آموزشی هستند. نکته دوم، بازتعریف و گسترش فهم بیشتر از این رشته است، به‌عنوان مثال در سال‌های اخیر مفهوم رهبری در مدارس جایگزین واژه مدیریت شده است و پذیرش و مقبولیت بیشتری را پیدا کرده است؛ دیگر این‌که در خلال دهه‌ی گذشته، روند استفاده از ابزارهای روش‌شناسانه و چارچوب‌های مفهومی متنوع، بیشتر شده است؛ به‌عنوان مثال استفاده از مدل‌های نظری رهبری تحولی، تعاملی، آموزشی و رهبری توزیع شده (اشتراکی) در مطالعات مدیریت آموزشی گسترش یافته است. نکته چهارم این‌که محققان می‌توانند به کمک ابزارهای فراتحلیل به سمت یکپارچه نمودن یافته‌های این رشته و استخراج مبانی دانشی آن بپردازند، از این طریق درک دقیق‌تری از پیشرفت‌های نظری و تجربی صورت گرفته در این رشته حاصل خواهد شد (هالینگر و چن^۲، ۲۰۱۴، ص ۴-۵). در ارتباط با مطالعات تجربی علم‌سنجی، پژوهش‌های متعددی در داخل و خارج کشور صورت گرفته است، به‌طوری که با جستجوی کلیدواژه مذکور در پایگاه اطلاعات علمی (SID)^۳ حدود یکصد مقاله، قابل‌بازبایی است. این مطالعات در گستره‌ی وسیعی از رشته‌های علمی (از جمله طب سنتی، ایدز، اعصاب و روان، دیابت، انگل‌شناسی، میکروبی‌شناسی، علوم دارویی و ...)، کتابداری، روان‌شناسی و روان‌پزشکی،

-
1. fragmented knowledge
  2. Hallinger & Chen
  3. Scientific Information Database (SID)

مهندسی، مدیریت و کشاورزی صورت گرفته‌اند^۱. در خارج کشور نیز در سایر رشته‌های مدیریت از جمله مدیریت عمومی (پادساکوف، مک کنزی، پادساکوف و باچراچ^۲، ۲۰۰۸)، مدیریت دانش (پونزی^۳، ۲۰۰۲؛ سرنکو، بونتیس، بوکر، ساددین و هاردیه^۴، ۲۰۱۰)، مدیریت راهبردی (رافائل، رودریگوز و ناوارو^۵، ۲۰۰۴)، مدیریت بین‌الملل (آس دو و کاسیلاس^۶، ۲۰۰۵) و رهبری سازمانی (دوئن لی، مک لی و هائو چن^۷، ۲۰۱۴) مطالعات علم‌سنجی صورت گرفته است اما در خصوص مدیریت آموزشی تاکنون مقاله‌ای در وب‌گاه علوم^۸ نمایه نشده است. البته با جستجو در گوگل، مقاله‌ای با عنوان "Mapping the intellectual structure of education management" مشاهده گردید که به لحاظ موضوعی به مطالعه حاضر بسیار نزدیک است اما به خاطر ضعف در روش جستجوی داده‌ها، یافته‌های آن فاقد اعتبار است. از سوی دیگر، نشریه‌ای^۹ که مقاله مذکور در آن به چاپ رسیده است به علت اعتبار پایین در وب‌گاه علوم نمایه نمی‌شود. به‌طور خلاصه هدف مقاله فوق‌الذکر، نگاشت ساختار مفهومی مدیریت آموزش طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۱ بوده است. محققان، مفاهیم و موضوعات اصلی این رشته و ارتباط آن‌ها با یکدیگر را بررسی نمودند و به‌منظور دستیابی به داده‌های کمی جهت ترسیم روند توسعه این رشته، ساختار مفهومی پژوهش‌های آن را طی دهه اخیر مورد کاوش قرار داده‌اند. آن‌ها با درج عبارت "Education management" در بخش جستجوی نمایه استنادی علوم اجتماعی (SSCI)^{۱۰} به شناسایی مدارکی که در عنوان یا چکیده آن‌ها، این عبارت بکار رفته بود، مبادرت ورزیدند. از روش‌های تحلیل استنادی، فنون تحلیل شبکه اجتماعی و تحلیل عاملی بهره برده‌اند (تای، لی و

-
۱. جهت آگاهی بیشتر در ارتباط با پیشینه مطالعات علم‌سنجی در داخل و خارج کشور به منابع زیر مراجعه شود.
  - جمالی مهموثی، حمیدرضا. (۱۳۹۰). کتابشناسی علم‌سنجی (نسخه ویراست سوم). تهران: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران.
  - علیان، مریم و یاری، شیوا. (۱۳۹۱). مروری بر متون علم‌سنجی در ایران. نشریه کتابداری و اطلاع رسانی، (۱۵۱)، ۱۸۵-۲۱۵.

Garfield, E. (2009). From the science of science to Scientometrics visualizing the history of science with HistCite software. *Journal of Informetrics*, 3(3), 173-179.

2. Podsakoff, MacKenzie, Podsakoff & Bachrach
3. Ponzi
4. Serenko, Bontis, Booker, Sadeddin & Hardie
5. Rafael, Rodriguez, & Navarro
6. Acedo & Casillas
7. Duen Lee, McLee & Hao Chen
8. web of science
9. International journal of organizational innovation
10. social sciences citation index

لی^۱، ۲۰۱۴). اعتبار نتایج پژوهش فوق به‌طور کامل محل بحث است و علت اصلی این اشتباه راهبردی نیز کمبود دانش و تخصص محققان در ارتباط با رشته مدیریت آموزشی و علم‌سنجی بوده است، به‌گونه‌ای که آن‌ها با انتخاب یک کلیدواژه کلی (مدیریت آموزش) و جستجوی آن در بخش عناوین و خلاصه مقالات، درصد ترسیم پیکره دانش مدیریت آموزشی برآمده‌اند، حال آن‌که به علت عدم آشنایی با موضوعات، صاحب‌نظران، مجلات و منابع اصلی این رشته، در نهایت تصویری نادرست از رشته مدیریت آموزشی ارائه کرده‌اند. با نگاهی به یافته‌های این مطالعه به سهولت می‌توان به غیرمرتبط بودن آن‌ها پی برد، به‌عنوان مثال، مهم‌ترین منابع و مجلات رشته مدیریت آموزشی از حوزه‌هایی از قبیل پزشکی و پرستاری هستند، هم‌چنین هیچ نشانی از صاحب‌نظران مدیریت آموزشی در یافته‌های مطالعه مذکور مشاهده نمی‌شود. لازم به‌ذکر است، انتخاب کلیدواژه‌های جامع و مانع یکی از مهم‌ترین مراحل در انجام مطالعات علم‌سنجی محسوب می‌شود که علاوه بر داشتن مهارت جستجو، نیازمند آشنایی پژوهش‌گر با حوزه مورد مطالعه نیز می‌باشد. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد گرچه تاکنون مطالعه‌ای با رویکرد علم‌سنجی در مدیریت آموزشی صورت نگرفته است لکن پژوهش‌های زیادی با هدف ترسیم وضعیت دانشی این رشته انجام شده است که در جدول زیر به اختصار به برخی از این مطالعات که با استفاده از روش تحلیل محتوا به توصیف رشته مدیریت آموزشی از ابعاد مختلف (میزان دانش، نوع مقالات، روش پژوهش، موضوعات مورد مطالعه و ...) پرداخته‌اند، اشاره شده است.

جدول ۱. پژوهش‌های خارجی مرتبط با مدیریت (عمومی) و مدیریت آموزشی

ابزار تحلیل نرم‌افزار	روش	منبع داده‌ها	رشته مورد مطالعه	دامنه زمانی	سال	پژوهش‌گر	ردیف
Excel or Publish Perish	تحلیل محتوا	۴۷۸ مقاله‌ی چاپ شده در هشت نشریه ^۲ مدیریت آموزشی	مدیریت آموزشی در سطح آسیا	۲۰۱۲- ۱۹۹۵ (۱۸ سال)	۲۰۱۴	(Hallinger & Chen, 2014)	۱

1. Tai, Lee & Lee

2. Educational Administration Quarterly (EAQ), Journal of Educational Administration (JEA), School Effectiveness and School Improvement (SESI), Educational Management Administration and Leadership (EMAL), International Journal of Leadership in Education (IJLE), International Journal of Educational Management (IJEM), Leadership and Policy in Schools (LPS) and School Leadership and Management (SLAM)

ردیف	پژوهش‌گر	سال	دامنه زمانی	رشته مورد مطالعه	منبع داده‌ها	روش	ابزار تحلیل نرم‌افزار
۲	(Hallinger & Bryant, 2013 a)	۲۰۱۳	۲۰۱۱-۲۰۰۰ (۱۲ سال)	مدیریت آموزشی (شرق، غرب و جنوب آسیا)	۳۴۶ مقاله‌ی چاپ شده در هشت نشریه مدیریت آموزشی	تحلیل محتوا	Excel Publish or Perish
۳	(Hallinger, Lee, & Szeto, 2013 b)	۲۰۱۳	۲۰۱۲-۱۹۹۵ (۱۸ سال)	مدیریت آموزشی (هنگ کنگ)	۱۵۱ مقاله‌ی چاپ شده در هشت نشریه مدیریت آموزشی	تحلیل محتوا	Excel or Publish Perish
۴	(Hallinger & Bryant, 2013 d)	۲۰۱۳	۲۰۱۱-۲۰۰۰ (۱۲ سال)	مدیریت آموزشی (شرق آسیا)	۱۸۴ مقاله‌ی چاپ شده در هشت نشریه مدیریت آموزشی	تحلیل محتوا	Excel
۵	(Oplatka I., 2013)	۲۰۱۲	۲۰۱۲ (یک سال)	مدیریت آموزشی	تعداد ۱۱۴ مقاله کنفرانس CCEAM	تحلیل محتوا	دستی
۶	Thomas, A.R	۲۰۱۲	۲۰۱۲-۱۹۶۳ (۵۰ سال)	مدیریت آموزشی	نشریه (JEA)	تحلیل محتوا	دستی
۷	Bush & Crawford	۲۰۱۲	۲۰۱۲-۱۹۷۲ (۴۰ سال)	مدیریت آموزشی	۱۰۰۰ مقاله در نشریه (EMAL)	تحلیل محتوا	دستی
۸	(Oplatka I., 2012 a)	۲۰۱۲	۲۰۱۱-۱۹۶۳ (۴۸ سال)	مدیریت آموزشی	نشریه (JEA)	تحلیل محتوای کیفی	دستی
۹	(Oplatka I., 2012 b)	۲۰۱۲	۲۰۱۱ (یک سال)	مدیریت آموزشی	چکیده ۵۷ مقاله کنفرانس BELMAS	تحلیل محتوا	دستی
۱۰	(Thomas, 2010)	۲۰۱۰	۲۰۰۶-۱۹۹۴ (دوازده سال)	مدیریت آموزشی	تعداد ۷۰۰ مقاله در سه نشریه (EAQ)(JEA)(EMAL)	تحلیل مضمون	دستی
۱۱	Serenko, Bontis, Booker, Sadeddin, & Hardie,	۲۰۱۰	۲۰۰۸-۱۹۹۴ (۱۴ سال)	مدیریت دانش	یازده نشریه	تحلیل علم-سنجی	دستی
۱۲	(Oplatka I., 2009 c)	۲۰۰۹	۲۰۰۷-۱۹۶۰ (۴۷ سال)	مدیریت آموزشی	سه نشریه (EAQ)(JEA)(EMAL)	تحلیل محتوا	دستی
۱۳	(Oplatka I., 2009 b)	۲۰۰۹	۲۰۰۸ (یک سال)	مدیریت آموزشی	تعداد ۱۵۲ مقاله کنفرانس CCEAM	تحلیل محتوا	دستی

نتایج جستجو در ارتباط با پیشینه‌ی پژوهش در داخل کشور نیز نشان می‌دهد، تاکنون پژوهشی به بررسی وضعیت تولیدات علمی رشته‌ی مدیریت و رهبری آموزشی در سطح داخلی و یا بین‌المللی نپرداخته است. شاید نزدیک‌ترین و مرتبط‌ترین پژوهش داخلی را بتوان مطالعه‌ی صورت گرفته توسط نوه‌ابراهیم و ریاحی‌نیا (۱۳۹۰) دانست. پژوهش‌گران با هدف بررسی وضعیت استفاده از منابع مختلف و پراستناد و نیز پراکندگی موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی دانشگاه تربیت معلم، پژوهشی را با روش تحلیل استنادی و با استفاده از تعداد ۱۲۰ پایان‌نامه در محدوده زمانی ده ساله صورت داده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داد: بیشتر موضوعات تکراری و منابع مورد استفاده نیز بیشتر کتاب‌هایی به زبان فارسی بوده‌اند، پراستنادترین منابع فارسی و انگلیسی به ترتیب مربوط به فصلنامه‌ی مدیریت در آموزش و پرورش و مجله The Learning Organization می‌باشد.

پژوهش دیگری نیز با هدف تدوین نقشه‌ی دانش اخلاق مدیریت و سازمان با روش علم‌سنجی صورت گرفته است. در این پژوهش، ابتدا مقالات تولیدشده در زمینه‌ی مذکور گردآوری و پس از بررسی کلیدواژه‌های مقالات، ماتریس تکرار کلیدواژه‌ها ترسیم گردیده است. سپس عملیات خوشه‌بندی بر ماتریس مذکور اعمال گردیده است که در نتیجه‌ی آن نقاط اصلی دانش اخلاق مدیریت و سازمان و ارتباط آن‌ها با یکدیگر مشخص شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد، حوزه‌ی مربوطه دارای شش هسته با عناوین اخلاق، اخلاق کار، کدهای اخلاقی، اخلاق مدیریت، اخلاق سازمانی و عدالت توزیعی است. در نهایت، هسته‌های مذکور در سه طبقه با عناوین بنیادی (عدالت توزیعی)، محتوایی (اخلاق، اخلاق مدیریت و اخلاق کار) و ساختاری (اخلاق سازمانی و کدهای اخلاقی) طبقه‌بندی شده‌اند (عابدی جعفری و حسین‌زاده، ۱۳۹۱).

در پژوهشی دیگر حُرّی و نشاط به بررسی رفتار استنادی نویسندگان مقالات مجله‌ی "روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران" از حیث نوع منابع، زبان‌های غالب استنادها، فاصله زمانی تاریخ نشر مقالات پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش مذکور که با روش تحلیل استنادی و تحلیل محتوا در بین ۱۷۹ مقاله در فاصله زمانی ۲۱ ساله صورت گرفته است، نشان داد رفتار استنادی تولیدکنندگان رشته‌های مختلف دانشکده مذکور کتاب‌مدار است، زبان غالب منابع، انگلیسی و میانگین قدمت منابع مورد استفاده ۸/۵ سال می‌باشد (حری و نشاط، ۱۳۸۱).

روش پژوهش

بر اساس الگوی پیاز پژوهش^۱ می‌توان گفت پارادایم حاکم بر مطالعه حاضر، تحسّل‌گرایی است که با رویکرد قیاسی، درصد کاربرد یافته‌های پژوهش است. راهبرد^۲ پژوهش، پیمایشی است که

1. research Onion

2. strategy

از جمله روش‌های کمی می‌باشد و به لحاظ زمانی نیز دارای ماهیتی چند مقطعی و تاریخی است به این معنی که تولیدات علمی رشته مدیریت آموزشی را در سیر تاریخی آن مورد بررسی قرار می‌دهد. جامعه آماری پژوهش، شامل کلیه تولیدات علمی وب‌گاه علوم است که با موضوع مدیریت آموزشی در فاصله زمانی ۱۹۰۰ تا ۲۰۱۵ نمایه شده‌اند. علت انتخاب وب‌گاه مذکور، اهمیت و مقبولیت جهانی آن، داشتن پوشش زمانی و موضوعی گسترده، امکان طبقه‌بندی نتایج و قابلیت گرفتن خروجی مورد نظر می‌باشد. روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند بوده است به این معنی که تنها مدارکی به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند که در آن‌ها حداقل یکی از پنجاه کلیدواژه پژوهش مورد استفاده قرار گرفته باشد. بر این اساس، با جستجوی کلیدواژه‌های مربوطه در وب‌گاه مذکور، تعداد ۹۳۸۵ مدرک به‌عنوان نمونه از جامعه مذکور انتخاب گردید. در ضمن، کلیدواژه‌های پژوهش با استفاده از دایره‌المعارف مدیریت و رهبری آموزشی^۱ (English, 2006)، فرهنگ مدیریت آموزشی^۲ (میرکمالی، ۱۳۸۵)، اصطلاح‌نامه برخط اریک^۳ و با مشورت اساتید راهنما و مشاور انتخاب شده است. سپس با تنظیم محدوده زمانی در بخش جستجوی وب‌گاه از تاریخ ۱۹۰۰ تا ۲۰۱۵، مدارک بازیابی شده استخراج و به نرم‌افزار هیست سایت جهت تحلیل منتقل گردید. در ضمن علت انتخاب این نرم‌افزار، امکان ارائه تحلیل‌های دقیق از داده‌های استخراج شده می‌باشد. البته از نرم‌افزار اکسل نیز به‌منظور ترسیم نمودارها و انجام برخی محاسبات آماری استفاده شده است. روایی یافته‌های پژوهش از دو جهت تضمین شده است؛ اول این‌که در انتخاب کلیدواژه‌ها از مراجع اصلی این رشته و راهنمایی اساتید مربوطه استفاده شده است؛ نکته دوم این‌که، مدارک بازیابی شده از حیث موضوعات مورد بررسی، نویسندگان، عبارات پرتکرار و سایر موارد، به‌طور کامل منطبق با رشته مدیریت آموزشی است و داده‌های نامرتبلی در این خصوص مشاهده نگردید. بنابراین می‌توان گفت انتخاب کلیدواژه‌ها به‌درستی صورت گرفته است و هدف مدنظر پژوهش محقق شده است. در خصوص پایایی یافته‌های پژوهش نیز چنان‌چه پژوهش‌گر دیگری با کلیدواژه‌های پژوهش حاضر و با تنظیم محدوده زمانی وب‌گاه علوم، مطابق با محدود زمانی این پژوهش، جستجوی مربوطه را انجام دهد، قابلیت تکرار یافته‌های مطالعه حاضر وجود خواهد داشت.

گزاره‌های پژوهش^۴

گزاره‌های پژوهش، شامل اهداف و سؤالاتی می‌باشند که در ادامه بدان پرداخته می‌شود.

1. encyclopedia of educational administration and leadership
2. dictionary of educational administration
3. ERIC Online Thesaurus
4. research propositions

اهداف پژوهش^۱

۱. آگاهی از روند تحولات تولیدات علمی رشته مدیریت آموزشی بر مبنای انتشارات وب‌گاه علوم طی سال‌های ۱۹۰۰ تا ۲۰۱۵.
۲. تحلیل وضعیت کشورها، سازمان‌ها، نشریات و نویسندگان رشته مدیریت آموزشی از حیث تعداد مقاله، میزان استناد و سایر شاخص‌های علم‌سنجی.
۳. مشخص کردن منابع دارای بیشترین استناد، توزیع نوع منابع از نظر زبان‌های مورد استفاده و تعیین قالب‌های انتشاراتی طی سال‌های مورد مطالعه.
۴. اطلاع از موضوعات مورد توجه در آثار علمی رشته مدیریت آموزشی

سؤالات پژوهش^۲

۱. میزان و نرخ رشد تولید آثار علمی مدیریت آموزشی طی سال‌های مورد مطالعه چگونه بوده است؟
۲. کدام افراد پرتولیدترین، پراستنادترین و مؤثرترین نویسندگان رشته مدیریت آموزشی هستند؟
۳. پرتولیدترین، پراستنادترین و مؤثرترین نشریات رشته مدیریت آموزشی کدامند؟
۴. ماهیت مدارک تولید شده این رشته از نظر قالب مطالعاتی (پژوهشی، مروری، مطالعه موردی، نقد) چگونه است؟
۵. تولیدات علمی این رشته به چه زبان‌هایی منتشر شده است؟
۶. پرتولیدترین مراکز علمی (مؤسسات، دانشگاه‌ها و ...) مدیریت آموزشی کدامند؟
۷. کدام کشورها دارای بیشترین تولیدات علمی در این رشته می‌باشند؟
۸. در آثار تولید شده این رشته بیشتر کدام منابع مورد استناد قرار گرفته است؟
۹. کدام موضوعات بیشتر در کانون توجه این رشته قرار داشته است؟

یافته‌های پژوهش

سوال شماره یک: میزان و نرخ رشد تولید آثار علمی مدیریت آموزشی طی سال‌های مورد مطالعه چگونه بوده است؟

یافته‌های پژوهش نشان داد، طی دوره مورد بررسی، تعداد ۹۳۸۵ مدرک در ارتباط با رشته مدیریت آموزشی تولید شده است که در مجموع، دارای امتیاز استناد محلی^۳ ۶۴۶۳ و امتیاز

1. research purposes

2. research questions

3. total local citation score (TLCS)

به این معناست که به مدارک بازبایی شده از وب‌گاه علوم از سوی سایر مدارک (که درون مجموعه بازبایی شده می‌باشند)، چه میزان استناد صورت گرفته است.

استناد جهانی^۱ ۴۹۲۸۸ هستند. بیشترین میزان استناد محلی با عدد ۴۲۰ مربوط به سال ۲۰۰۳ و بیشترین میزان استناد جهانی با عدد ۳۶۳۰ مربوط به سال ۲۰۰۷ است. این میزان استناد به- این معنی است که بیشترین توجه و مراجعه به آثار این رشته در سطح ملی و جهانی مربوط به سال‌های مذکور بوده است. بر مبنای یافته‌های استخراج شده از وب‌گاه علوم، اولین نویسنده در زمینه‌ی مدیریت آموزشی آقای ساموئل داتون^۲ است که مقاله‌ای با عنوان "برنامه درسی مدیریت مدرسه برای آموزش و پرورش"^۳ در سال ۱۹۰۰ در مجله "نامه انجمن معلم"^۴ منتشر کرده است، لکن با بررسی سایر منابع مشخص گردید شروع فعالیت‌ها در این زمینه به اواخر قرن هجدهم برمی‌گردد، به‌عنوان نمونه می‌توان به طراحی دروس و مواد رشته مدیریت آموزشی برای اولین بار توسط ویلیام پاپن در دانشگاه میشیگان طی سال‌های ۱۸۸۱-۱۸۸۲ اشاره کرد، همچنین برنامه‌ی درسی علم آموزش و پرورش و مدیریت، توسط پاپن و هریس^۵ و موضوع علم مدیریت مدرسه^۶ توسط ادوود کابری^۷ و جورج استرایر^۸ در این دوره مطرح شده است (پاپا^۹، ۲۰۰۵). با توجه به دامنه‌ی زمانی گسترده پژوهش که بیش از یک قرن را در برمی‌گیرد و از آنجائی که میزان تولیدات علمی این رشته در سال‌های اولیه بسیار کند و ضعیف بوده است، بنابراین از ذکر میزان تولیدات به تفکیک سال خودداری می‌گردد. به باور نویسندگان، فرآورده‌های علمی رشته مدیریت آموزشی را می‌توان در چهار برهه به شرح جدول زیر طبقه‌بندی نمود.

جدول ۱. طبقه‌بندی تولیدات مدیریت آموزشی

ردیف	دامنه زمانی	عنوان دوره	تعداد مدرک	درصد از کل	TLCS	TGCS
۱	۲۰۰۰-۲۰۱۵	توسعه	۶۰۷۷	%۶۴/۷۵	۴۲۴۳	۳۳۵۹۱
۲	۱۹۷۴-۲۰۰۰	بلوغ	۲۴۲۰	%۲۵/۷۹	۲۱۶۹	۱۵۰۸۰
۳	۱۹۵۴-۱۹۷۴	زایش نظری	۵۶۳	%۶	۴۳	۵۰۲
۴	۱۹۰۰-۱۹۵۴	انفعال (رخوت) علمی	۳۲۵	%۳/۴۶	۸	۱۱۵
کل			۹۳۸۵	%۱۰۰	۶۴۶۳	۴۹۲۸۸

1. total global citation score (TGCS)

به این معناست که به مدارک بازایی شده از وب‌گاه علوم از سوی سایر مدارک (که خارج مجموعه بازایی شده می باشند)، چه میزان استناد صورت گرفته است.

2. Samuel Dutton

3. school administration syllabus for education

4. teacher college record

5. Harris

7. Ellwood Cubberly

9. Papa

6. science of school management

8. George Strayer

تأملی بر میراث علمی جهانی رشته مدیریت آموزشی ۶۳

موضوع دیگری که در مطالعه یک رشته حائز اهمیت است، نرخ رشد می‌باشد که اشاره به میزان رشد تولیدات علمی آن رشته در طول زمان دارد. جهت محاسبه نرخ رشد تولیدات علمی مدیریت آموزشی از میانگین هندسی استفاده شده است. میانگین مذکور برای دوره زمانی ۱۱۵ سال ۲۱/۴۲ درصد و برای پانزده سال اخیر به میزان ۳۴۲/۷۱ درصد است. این اعداد نشان می‌دهد که دانش این رشته از ابتداء تاکنون ۲۱ برابر و در پانزده سال اخیر ۳۴۲ برابر بیشتر از میزان تولید اولیه‌ی خود است. در نهایت براساس یافته‌های این بخش می‌توان گفت مدیریت آموزشی در شرایطی در حال نزدیک شدن به جشن ۱۲۰ سالگی خود است که دوران جوانی و حتی میان‌سال‌ی پرباری را پشت سر گذاشته است. به‌طوری که بیش از نود درصد از تولیدات علمی این رشته در چهار دهه اخیر به‌منصه ظهور رسیده است و کمتر از ده درصد، سهم هفتاد سال اولیه است.

سوال شماره دو: کدام افراد پرتولیدترین و مؤثرترین نویسندگان رشته مدیریت آموزشی هستند؟ در مجموع، فرآورده‌های علمی این رشته توسط ۱۴۹۴۴ نویسنده به رشته تحریر درآمده است. در جدول شماره (۳) به وضعیت تولیدات یازده نویسنده برتر اشاره شده است. لازم به‌ذکر است از آن‌جائی که کلیه آثار نویسنده ردیف دوم (ویلیام سیرز) به مرور و نقد کتاب اختصاص داشته و فاقد هر گونه استناددهی محلی و جهانی بوده بنابراین مورد تحلیل قرار نگرفته است. همان‌طور که مشخص است، بیشترین نویسندگان به ترتیب به کشورهای آمریکا (۵ نفر)، اروپا (۴ نفر)، کانادا (۱ نفر) و آسیا (۱ نفر) تعلق دارند. پرتولیدترین نویسنده، آقای فیلیپ هالینجر از کشور تایلند می‌باشد که با تولید ۲۹ مقاله در رتبه اول قرار گرفته است. وی به همراه جوزف مورفی (ردیف دهم) از جمله معدود نویسندگانی هستند که در سه دهه متوالی دارای تولیدات علمی در زمینه مدیریت آموزشی بوده‌اند که این امر حکایت از پویای علمی این افراد دارد هرچند تولیدات آقای هالینجر در این سه دهه تقریباً دو برابر بیشتر از جوزف مورفی بوده است. ذکر این نکته ضروری است که میزان تولید مقاله تنها یکی از شاخص‌های مدنظر می‌باشد که به‌وسیله آن نویسندگان پرتولید شناسایی می‌شوند و در کنار آن لازم است به میزان اثرگذاری و استناددهی نیز توجه گردد. از این‌رو نویسندگان اثرگذار کسانی هستند که امتیاز استناد محلی و جهانی آن‌ها به نسبت آثار تولید شده‌شان بیش از دیگران است. بر این اساس، رونالد هک^۱ (ردیف سوم) که به هر یک از آثار وی در سطح جهانی ۳۰ استناد و در سطح محلی ۱۶ استناد صورت گرفته است، مؤثرترین نویسنده این رشته است و بعد از وی کنث لیثوود (ردیف هشتم) با داشتن ۲۵ استناد جهانی و ۱۳ استناد محلی به نسبت هر اثر در رتبه دوم قرار دارد و فیلیپ هالینجر که

1. Ronald Heck

پرتولیدترین نویسنده این رشته است در رتبه سوم جای می‌گیرد. در نهایت این‌که به لحاظ علمی، آقای جیمز اسپیلانس (ردیف چهارم)، جوان‌ترین نویسنده‌ی پرتولید این رشته می‌باشد که در خلال دوازده سال، هجده اثر علمی تولید کرده است، در ضمن آثار وی و هالینجر از جمله منابع پراستناد رشته مدیریت آموزشی نیز می‌باشند (هالینگر و چن، ۲۰۱۴، ص ۱۱). هم‌چنین مقالات هالینجر از منابع پراستناد در فصلنامه مدیریت آموزشی در ۲۵ سال اخیر بوده است (مورفی، وریسنگا و استری، ۲۰۰۷، ص ۶۲۴). علاوه بر این صاحب‌نظرانی هم‌چون هالینجر، مورفی، اسپیلانس، لیثوود از جمله نویسندگانی هستند که آثارشان در زمینه رهبری سازمانی نیز بسیار مورد استناد قرار گرفته است (دوئن لی، مک لی و هائو چن، ۲۰۱۴، ص ۲۲).

جدول ۱. نویسندگان پرتولید رشته مدیریت و رهبری آموزشی

ردیف	نویسنده	ملیت	تعداد مقاله	TGCS	TLCS	نسبت TGCS به تعداد مقاله	نسبت TLCS به تعداد مقاله	اولین مقاله	آخرین مقاله
۱	Philip Hallinger	تایلندی	۲۹	۵۲۸	۳۰۸	۱۸	۱۱	۱۹۸۵	۲۰۱۵
۲	William P Sears	آمریکا	۱۹	.	.	.	.	۱۹۴۲	۱۹۶۸
۳	Ronald H Heck	آمریکا	۱۸	۵۳۳	۲۹۴	۳۰	۱۶	۱۹۹۰	۲۰۱۳
۴	James P. Spillane	آمریکا	۱۸	۳۳۶	۱۵۳	۱۹	۹	۲۰۰۱	۲۰۱۳
۵	Tony Bush	انگلیس	۱۷	۴۷	۳۴	۳	۲	۱۹۹۹	۲۰۱۴
۶	Geert Devos	بلژیک	۱۷	۵۵	۴۲	۳	۲	۱۹۹۸	۲۰۱۴
۷	Leonidas Kyriakides	قبرس	۱۶	۱۵۹	۵۳	۱۰	۳	۲۰۰۰	۲۰۱۵
۸	Kenneth Leithwood	کانادا	۱۶	۴۰۵	۲۱۰	۲۵	۱۳	۱۹۸۸	۲۰۱۲
۹	Bert P. M Creemers	هلند	۱۵	۱۶۸	۶۲	۱۱	۴	۱۹۸۹	۲۰۱۵
۱۰	Joseph Murphy	آمریکا	۱۵	۱۱۱	۵۳	۷	۴	۱۹۸۵	۲۰۱۵
۱۱	Loeb Susanna	آمریکا	۱۴	۲۷	۸۱	۶	۲	۱۹۹۵	۲۰۱۵

سوال شماره سه: پرتولیدترین، پرآستندترین و مؤثرترین نشریات رشته مدیریت آموزشی کدامند؟

یکی از ابزارهای مهم به منظور انتقال دانش در جوامع دانشگاهی، نشریات علمی هستند. با توجه به تعدد نشریات و هزینه‌های مربوط به اشتراک مجلات، شناخت معتبرترین نشریات هر حوزه علمی از جمله مدیریت آموزشی حائز اهمیت است. کل تولیدات علمی این رشته توسط ۲۴۶۸ نشریه چاپ شده است. در جدول شماره (۴)، مشخصات ده نشریه برتر این رشته که حدود ۱۷٪ از کل تولیدات را به خود اختصاص داده است، ذکر شده است. همان‌طور که در جدول مشخص است، کشور آمریکا و کشورهای اروپایی هر کدام با داشتن ۵ نشریه برتر دارای سهم برابر هستند. قدیمی‌ترین نشریه "نامه انجمن معلمان" است که از سال ۱۹۰۰ تاکنون در کشور آمریکا منتشر می‌شود و برترین نشریه از حیث تولید مقاله و میزان استناددهی محلی و جهانی "فصلنامه مدیریت آموزشی" است که از سال ۱۹۶۴ تاکنون در آمریکا چاپ می‌شود. اختلاف فاحش امتیاز استناد جهانی این فصلنامه با سایر نشریات، حاکی از تفاوت اعتبار و اهمیت آن در سطح جهانی است. البته نشریه مذکور از دیدگاه اساتید مدیریت آموزشی نیز به‌عنوان بهترین مجله و یکی از نشریات مورد علاقه آن‌ها جهت مطالعه شناخته شده است (راسل مایو، زیرکل و فینگر^۱، ۲۰۰۶، ص ۸۱۰-۸۰۹) و در رتبه‌بندی نشریات حوزه مدیریت آموزشی به لحاظ اهمیت (چرکواسکی، کوریه و هیلتون^۲، ۲۰۱۲، ص ۲۱۵) و میزان استناد (ریچاردسون و مک لئود^۳، ۲۰۰۹، ص ۶۳۶) دارای رتبه اول است، هم‌چنین از جمله نشریاتی است که هم در مطالعات رهبری (دوئن لی، مک لی و هائو چن، ۲۰۱۴، ص ۲۰) و هم توسط دانشجویان دکتری مدیریت آموزشی بسیار مورد استفاده قرار گرفته است (مک کارثی، کوه و بکمن^۴، ۱۹۷۹، ص ۲۰۱) و دارای بیشترین میزان شاخص اچ (H)^۵ است (هالینگر و بریانت^۶، ۲۰۱۳، ص ۳۰؛ هالینگر و چن، ۲۰۱۴، ص ۶).

لازم به ذکر است، تنها تعداد مقالات نشان‌دهنده اهمیت یک نشریه نیست و علاوه بر آن باید به میزان استناددهی محلی و جهانی آن نشریه نیز توجه شود. به‌عنوان مثال، گرچه نشریه‌ی "اثربخشی و بهسازی مدرسه" (ردیف سوم) نسبت به "مجله بین‌المللی بهسازی آموزش" (ردیف دوم)، تعداد آثار کمتری را منتشر کرده اما از نظر امتیاز استناد محلی و جهانی، دارای جایگاه بهتری است، این بدان معناست که تولیدات این نشریه از نظر جامعه علمی دارای اهمیت بیشتری بوده و بیشتر مورد استناد قرار گرفته است. این موضوع در ارتباط با نشریات شماره ششم، هشتم و دهم نیز صادق است. از سوی دیگر ممکن است، بالا بودن میزان استناد به یک

1. Russell Mayo, Zirkel, & Finger
3. Richardson & McLeod
5. H Index

2. Cherkowski, Currie & Hilton
4. McCarthy, Kuh & Beckman
6. Hallinger & Bryant

مجله نیز به خاطر وجود چند مقاله خاص باشد و سایر مقالات آن مجله از کیفیت چندانی برخوردار نباشند. بنابراین میزان استناد به یک مجله نیز به تنهایی روش مناسبی برای ارزیابی کیفیت آن نیست و لازم است از شاخص‌های دیگری استفاده شود. یکی از این شاخص‌ها که در سال ۲۰۰۵ توسط جورج هرش^۱ مطرح شد، شاخص اچ (H) است که به منظور رفع مشکل مذکور طراحی شده است. شاخص اچ آماره‌ای است که از طریق تحلیل تعداد استنادهای دریافت‌شده به برون‌داد^۲ یک مجله یا نویسنده درصدد سنجش اثر تجمعی (تراکمی)^۳ آن (مجله یا فرد) است (هالینگر و بریانت، ۲۰۱۳، ص ۳۰۹) و علاوه بر اندازه‌گیری تولیدات علمی افراد (مجلات)، میزان تأثیر علمی آن‌ها را نیز مشخص می‌کند. این شاخص توسط پایگاه‌هایی از جمله وب‌گاه علوم، گوگل اسکالر^۴ و اسکوپوس^۵ ارائه می‌شود که در این بین داده‌های مربوط به وب‌گاه علوم از همه دقیق‌تر می‌باشد. شاخص اچ مجله اشاره دارد به تعداد مقالات مجله که هر یک به همان تعداد دارای استناد می‌باشند، به‌عنوان مثال، همان‌طور که در جدول شماره (۴) مشخص است بالاترین شاخص اچ با عدد ۵۵ مربوط به نشریه Teachers College Record است. این عدد به این معنی می‌باشد که در نشریه مذکور حداقل تعداد ۵۵ مقاله وجود دارد که هر کدام ۵۵ دفعه مورد استناد قرار گرفته‌اند. بر اساس شاخص مذکور، نشریه خط‌مشی‌گذاری آموزشی با شاخص اچ ۴۷ و فصلنامه مدیریت آموزشی با شاخص اچ ۴۳ در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۲. نشریات برتر رشته مدیریت و رهبری آموزشی

رتبه	ضریب تاثیر ۲۰۱۴ (IF) ^۷	شاخص H ^۶	TGCS	TLCS	تعداد مقاله	سابقه	کشور	نام مجله	رتبه
۴۴	۱/۳۲۶	۴۳	۳۳۷۵	۱۳۷۱	۳۰۶	از ۱۹۶۴ تاکنون	آمریکا	Educational Administration Quarterly	۱
۶۸	۱/۰۶۴	۲۹	۱۱۴۴	۱۳۴	۲۳۹	از ۱۹۸۱ تاکنون	هلند	International Journal of Educational Development	۲
۵۲	۱/۲۳۷	۳۵	۲۰۱۱	۷۴۶	۱۷۵	از ۱۹۹۶	انگلیس	School Effectiveness	۳

1. Jorge E. Hirsch Hallinger & Bryant

2. output

3. cumulative impact

4. Google Schalar

5. Scopus

۶. اطلاعات مربوط به شاخص مذکور از سایت <http://www.scimagojr.com> در تاریخ ۲۳ جون ۲۰۱۶ اخذ شده است.

۷. ضرایب تأثیر از گزارش استناد مجلات (Journal Citation Report- 2014) JCR (معلق به وب‌گاه علوم اخذ شده است).

رتبه نشریه در بین ۲۲۴	ضریب تاثیر ۲۰۱۴ (IF) ^۷	شاخص H ^۶	TGCS	TLCS	تعداد مقاله	سابقه	کشور	نام مجله	ردیف
						تاکنون		and School Improvement	
۱۴۴	۰/۵۸۵	۲۹	۹۵۶	۱۴۹	۱۶۰	از ۱۹۸۷ تاکنون	آمریکا	Educational Policy	۴
۱۶۱	۰/۴۷۱	۲۰	۲۵۱	۱۲۱	۱۵۴	از ۱۹۷۲ تاکنون	انگلیس	Educational Management Administratio n and Leadership	۵
۱۰۹	۰/۷۵	۵۵	۶۲۹	۷۰	۱۵۲	از ۱۹۰۰ تاکنون	آمریکا	Teachers College Record	۶
۲۰۶	۰/۲۳	۳۴	۱۹۲	۷۲	۱۱۱	از ۱۹۷۶ تاکنون	آمریکا	Educational Leadership	۷
۴۶	۱/۳۱۸	۴۷	۹۳۲	۱۳۰	۱۰۹	از ۱۹۹۶ تاکنون	انگلیس	Journal of Education Policy	۸
۱۹۳	۰/۲۹۵	۱۸	۱۲۰	۱۸	۱۰۴	از ۱۹۹۶ تاکنون	آلمان	Zeitschrift Fur Padagogik	۹
۱۸۷	۰/۳۳۳	۲۳	۲۱۵	۵۲	۹۹	از ۱۹۸۱ تاکنون	آمریکا	Education and Urban Society	۱۰
۱۶۰۹					تعداد کل مقالات				
۱۷/۱					درصد از کل				

سوال شماره چهارم: مدارک تولید شده رشته مدیریت آموزشی بیشتر در کدام قالب‌ها ارائه شده‌اند؟

مجموع تولیدات علمی مدیریت آموزشی شامل ۹۳۸۵ مدرک است که در هجده قالب مختلف منتشر شده است. در جدول شمار (۵) ده قالبی که دربرگیرنده بیش از ۹۹ درصد از کل مدارک می‌باشد، ذکر شده‌اند. در ضمن سهم هشت قالب دیگر که شامل عناوینی از جمله سرگذشت‌نامه‌ها^۱، بحث^۲، اخبار^۳، نقد و بررسی بخش‌های کتاب^۴، بازچاپ^۵ می‌باشند، تنها ۲۵ مدرک بوده است. همان‌طور که در جدول مشخص است میزان استناددهی محلی و جهانی به مقالات پژوهشی با تفاوت فاحشی (بیش از ده برابر) از مقالات مروری در رتبه اول قرار گرفته است.

1. biographical-Item
3. news item
5. reprint

2. discussion
4. rReview; book chapter

جدول ۳. قالب‌های مختلف تولید دانش در رشته مدیریت و رهبری آموزشی

ردیف	نوع تولید علمی	تعداد	درصد	TLCS	TGCS
۱	مقاله‌های پژوهشی ^۱	۶۲۶۵	۶۷٫۸۲	۵۲۲۱	۴۱۶۲۲
۲	مقالات همایش ^۲	۱۲۱۹	۱۲٫۹۹	۶۱	۲۲۱
۳	نقد و بررسی کتاب ^۳	۱۰۳۴	۱۱٫۰۲	۲۸	۶۴
۴	یادداشت سردبیر ^۴	۲۱۸	۲٫۳۲	۱۱۶	۵۹۴
۵	مقالات مروری ^۵	۲۰۸	۲٫۲۲	۵۰۳	۳۶۵۲
۶	مقالات پژوهشی و همایش ^۶	۱۸۷	۱٫۹۹	۴۶۰	۲۶۳۸
۷	چکیده نشست‌ها ^۷	۵۳	۰٫۵۶	۰	۱
۸	نامه‌ها ^۸	۳۸	۰٫۴۰	۱	۶
۹	یادداشت‌های تحقیقاتی ^۹	۳۱	۰٫۳۳	۷	۵۰
۱۰	اصلاح‌نامه‌ها ^{۱۰}	۷	۰٫۰۷	۶	۱۸
کل					
		۹۳۶۰	۹۹٫۷۳	۶۴۰۳	۴۸۸۶۶

سوال شماره پنجم: تولیدات علمی رشته مدیریت آموزشی بیشتر به کدام زبان‌ها منتشر شده‌اند؟ کل تولیدات رشته مدیریت آموزشی در قالب بیست و شش زبان منتشر شده‌اند که بیش از ۹۹٪ آن، به ده زبان ذکر شده در جدول شمار (۶) نگارش شده‌اند، همان‌طور که در جدول مذکور مشخص است، حدود ۹۲٪ آثار به زبان انگلیسی هستند، سایر زبان‌ها با اختلاف فاحشی از نظر تعداد مقاله و میزان استناددهی محلی و جهانی در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۴. سهم زبان‌های مختلف در تولید دانش رشته مدیریت و رهبری آموزشی

ردیف	نوع زبان	تعداد	درصد	TLCS	TGCS
۱	انگلیسی	۸۶۰۳	۹۱٫۶۶	۶۴۱۲	۴۸۶۵۸
۲	آلمانی	۳۵۸	۳٫۸۱۴	۲۹	۳۱۸
۳	اسپانیایی	۱۴۰	۱٫۴۹	۵	۷۷
۴	فرانسه	۶۸	۰٫۷۲۴	۱	۱۲۳
۵	پرتغالی	۳۹	۰٫۴۱۵	۰	۱۲
۶	چینی	۳۸	۰٫۴۰۴	۰	۰
۷	ترکی	۳۴	۰٫۳۶۲	۱۴	۴۷
۸	ایتالیایی	۱۵	۰٫۱۵۹	۰	۴
۹	لتونیایی	۱۱	۰٫۱۱۷۲	۰	۰

1. article
3. book review
5. review
7. meeting abstract
9. note

2. proceedings Paper
4. editorial material
6. article, proceedings paper
8. letter
10. correction

ردیف	نوع زبان	تعداد	درصد	TLCS	TGCS
۱۰	کروات	۹	۰.۰۹۵۸	۰	۱۰
	کل	۹۳۱۵	۹۹.۲۵	۶۴۶۱	۴۹۲۴۹

سوال شماره ششم: مراکز علمی (مؤسسات، دانشگاه‌ها) پرتولید در زمینه مدیریت آموزشی کدامند؟

در تولید فرآورده‌های علمی این رشته، تعداد ۳۸۷۶ مؤسسه و دانشگاه مشارکت داشته‌اند، در جدول شماره (۷)، عنوان ۱۵ دانشگاه برتر که حداقل ۵۰ اثر علمی را در زمینه مدیریت آموزشی تولید کرده‌اند، ذکر شده است. دانشگاه لندن از حیث تولید تعداد مقاله و امتیاز استناد محلی و جهانی در رتبه اول قرار دارد و سایر دانشگاه‌ها با تفاوت کمی در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. بیشترین دانشگاه‌ها، متعلق به کشور آمریکا هستند و کشور انگلیس با دو دانشگاه و کشورهای کانادا و هنگ کنگ هر کدام با یک دانشگاه در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. همان‌طور که در جدول مشخص است، گرچه دانشگاه‌های هاروارد، مینه‌سوتا، میشیگان و کالیفرنیا در رتبه‌های پایین‌تری قرار گرفته‌اند، اما میزان امتیاز استناد جهانی تولیدات این دانشگاه‌ها نشان می‌دهد که جامعه علمی به آثار مربوط به نویسندگان این مراکز، استناددهی بیشتری داشته‌اند. به عبارت دیگر، این دانشگاه‌ها با وجود تولید آثاری کمتر از سایر مراکز، دارای تأثیر و نفوذ بیشتری در محافل دانشگاهی هستند. در ستون آخر نیز به جایگاه هر یک از دانشگاه‌ها بر مبنای رتبه‌بندی شانگهای اشاره شده است.

جدول ۵. مؤسسات علمی برتر در تولید دانش رشته مدیریت و رهبری آموزشی

ردیف	عنوان دانشگاه	کشور	تعداد مدرک	TLCS	TGCS	جایگاه دانشگاه بر مبنای رتبه‌بندی شانگهای (۲۰۱۵) ^۱
۱	دانشگاه لندن	انگلیس	۱۱۸	۲۴۸	۱۴۹۱	۱۸
۲	دانشگاه ویسکانسین	آمریکا	۱۰۰	۲۲۳	۱۱۴۷	۲۴
۳	دانشگاه ایلینوز	آمریکا	۸۵	۸۵	۸۲۲	۲۹
۴	دانشگاه هاروارد	آمریکا	۸۱	۱۲۶	۱۱۶۰	۱
۵	دانشگاه کالیفرنیا شمالی	آمریکا	۷۷	۸۰	۷۳۷	۳۹
۶	دانشگاه بیرمنگهام	انگلیس	۷۴	۸۶	۳۸۴	۱۰۱-۱۵۰
۷	دانشگاه استنفورد	آمریکا	۷۰	۱۱۲	۶۶۱	۲
۸	دانشگاه مینه‌سوتا	آمریکا	۶۸	۸۹	۱۱۳۵	۳۰
۹	دانشگاه دولتی میشیگان	آمریکا	۶۴	۱۳۸	۴۸۷	۹۹
۱۰	دانشگاه وندربیت ^۱	آمریکا	۶۰	۱۸۹	۶۵۴	۵۳

۱. اطلاعات از سایت مربوطه به آدرس www.shanghairanking.com اخذ شده است.

ردیف	عنوان دانشگاه	کشور	تعداد مدرک	TLCS	TGCS	جایگاه دانشگاه بر مبنای رتبه‌بندی شانگهای (۲۰۱۵) ^۱
۱۱	دانشگاه میشیگان	آمریکا	۵۸	۹۴	۱۲۸۹	۲۲
۱۲	دانشگاه کالیفرنیا لس آنجلس	آمریکا	۵۵	۸۷	۸۹۸	۱۲
۱۳	دانشگاه کالیفرنیا جنوبی	آمریکا	۵۳	۹۲	۴۰۶	۴۹
۱۴	دانشگاه تورنتو	کانادا	۵۲	۱۹۷	۶۰۱	۲۵
۱۵	مؤسسه آموزش و پرورش هنگ‌کنگ ^۲	هنگ-کنگ	۵۱	۹۲	۲۱۵	۱۵۱-۲۰۰

سوال شماره هفتم: کدام کشورها دارای بیشترین تولیدات علمی در رشته مدیریت آموزشی می‌باشند؟

از مجموع ۹۳۸۵ اثر تولیدشده، تعداد ۲۲۵۳ مدرک به علت عدم ذکر نام کشور مربوطه مورد تحلیل قرار نگرفت و از سایر تولیدات باقیمانده، تعداد ۵۷۱۶ مدرک، معادل ۶۰٪، توسط ۱۰ کشور تولید شده است. همان‌طور که در جدول شماره (۸) مشخص است، کشور آمریکا به علت تولید بیشترین میزان مقاله و داشتن بالاترین امتیاز محلی و جهانی در جایگاه اول قرار گرفته است و کشورهای انگلیس، استرالیا و کانادا با اختلاف زیاد در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. نکته‌ی قابل تأمل، فاصله علمی این کشور با سه کشور دیگر انگلیسی زبان یعنی انگلیس، استرالیا و کانادا است. هم‌چنین با وجود این که کشور هلند به لحاظ میزان تولید مقاله در رتبه هشتم قرار گرفته است اما امتیاز استناد جهانی تولیدات این کشور بسیار بالاست. این بدان معنی است که آثار تولید شده توسط نویسندگان این کشور در جوامع دانشگاهی به شدت مورد توجه قرار داشته است. البته در تولید آثار این رشته، کشورهایی از قاره‌های اروپا (آلمان، اسپانیا و هلند)، آسیا (چین و ترکیه) و آفریقا (آفریقای جنوبی) نیز مشارکت داشته‌اند.

جدول ۶. کشورهای برتر در تولید دانش رشته مدیریت و رهبری آموزشی

ردیف	نام کشور	میزان تولید	درصد از کل	TLCS	GLCS
۱	آمریکا	۲۴۷۴	%۴۳,۲۸	۲۷۲۸	۲۱۶۸۴
۲	انگلیس	۱۱۰۶	%۱۹,۳۵	۱۲۲۶	۸۹۹۴
۳	استرالیا	۴۷۳	%۸,۲۸	۴۵۵	۳۳۹۱
۴	کانادا	۳۵۲	%۶,۱۸	۴۳۷	۳۲۲۳
۵	چین	۳۲۳	%۵,۶۵	۱۲۰	۶۰۳
۶	آلمان	۲۲۵	%۳,۹۴	۳۲	۱۱۰۴

1. Vanderbilt University
2. The Hong Kong Institute of Education

تأملی بر میراث علمی جهانی رشته مدیریت آموزشی ۷۱

ردیف	نام کشور	میزان تولید	درصد از کل	TLCS	GLCS
۷	اسپانیا	۲۰۳	۳,۵۵%	۱۷	۴۴۷
۸	هلند	۱۹۶	۳,۴۳%	۲۳۰	۱۷۶۰
۹	ترکیه	۱۸۷	۳,۲۷%	۳۰	۲۶۸
۱۰	آفریقای جنوبی	۱۷۶	۳,۰۸%	۵۷	۴۹۸
	جمع بندی	۵۷۱۶	۱۰۰%	۵۳۴۲	۴۱۹۸۲

سوال شماره هشتم: در آثار تولید شده رشته مدیریت آموزشی بیشتر کدام منابع مورد استناد قرار گرفته است؟

یکی از قابلیت‌های نرم‌افزار هیست سایت، شناسایی منابع پر استناد است. آگاهی از این منابع، از یک سو منجر به آشنایی پژوهش‌گران با منابع مورد استفاده در رشته مربوطه می‌گردد و از سوی دیگر، نشان‌دهنده منابع معتبر آن رشته است. در کل آثار این رشته، تعداد ۲۱۶۸۱۵ مدرک، مورد استفاده قرار گرفته است که در جدول شماره (۹) پانزده منبع پر استناد ذکر شده است.

جدول ۷. منابع پر استناد رشته مدیریت و رهبری آموزشی

ردیف	عنوان نویسنده، سال و نوع منبع	تعداد مقالات استناد دهنده	نوع مدرک	موضوع مدرک
۱	Coleman J. S., 1966, EQUALITY ED OPPORTUN	۱۷۰	کتاب	برابری فرصت‌های آموزشی
۲	Miles MB, 1994, QUALITATIVE DATA ANA	۱۶۴	کتاب	روش‌شناسی (تحلیل کیفی داده‌ها)
۳	Gronn P, 2002, LEADERSHIP QUART, V13, P423,	۱۱۴	مقاله	رهبری توزیع شده
۴	Edmonds R, 1979, EDUC LEADERSHIP, V37, P15	۱۱۲	مقاله	مدارس کارآمد
۵	Burns J. M., 1978, LEADERSHIP	۱۰۶	کتاب	رهبری
۶	Fullan M. G, 1991, NEW MEANING ED CHANG	۱۰۲	کتاب	معنی جدید تغییر آموزشی
۷	Spillane J. P., 2006, DISTRIBUTED LEADERSH	۱۰۱	کتاب	رهبری توزیع شده
۸	Chubb J., 1990, POLITICS MARKETS AM	۱۰۰	کتاب	جنبش اصلاحات آموزشی دهه هشتاد
۹	Reynolds D., 2000, INT HDB SCH EFFECTIV	۱۰۰	دستنامه	اثربخشی مدرسه
۱۰	Glaser B., 1967, DISCOVERY GROUNDED T	۹۷	کتاب	روش‌شناسی (نظریه داده بنیاد (GT)
۱۱	Lincoln Y. S., 1985, NATURALISTIC INQUIRY	۹۳	کتاب	پویای طبیعت‌گرایانه (کیفی)
۱۲	Spillane JP, 2004, J CURRICULUM STUD, V36,	۸۹	مقاله	رهبری توزیع شده

			P3,	
سازمان آموزشی به مثابه نظام دوگانه سست بنیاد	مقاله	۸۹	Weick KE, 1976, ADMIN SCI QUART, V21, P1,	۱۳
تأثیر پانزده هزار ساعت حضور در مدرسه بر بچه‌ها	کتاب	۸۷	Rutter M, 1979, 15000 HOURS SECONDAR	۱۴
نقش مدیران در اثربخشی مدارس	مقاله	۸۵	Hallinger P, 1998, SCH EFF SCH IMPROV, V9,	۱۵
		۱۶۰۹	کل	

همان‌طور که در جدول شماره (۹) مشخص است از ۱۵ منبع پرستناد به ترتیب، ۹ مورد کتاب، ۵ مورد مقاله و ۱ مورد دستنامه می‌باشد. همچنین تنها ۴ مورد (ردیف‌های ۱۲، ۷، ۳ و ۱۵) قابل دسترسی هستند و سایر منابع به دلایل مختلف در وب‌گاه علوم نمایه نشده‌اند. قابل ذکر است از بین نویسندگان برتر، تنها آثار افرادی از جمله اسپیلان^۱ (ردیف‌های ۷ و ۱۲) و هالینجر (ردیف ۱۵) در زمره منابع پرستناد هستند. به عبارت دیگر، این افراد نه تنها آثار فراوانی را منتشر کرده‌اند بلکه تولیدات آن‌ها نیز مورد استناد و توجه سایر محققان این رشته نیز قرار گرفته‌است. همچنین تعداد ۹ مورد از منابع فوق (شماره‌های ۱-۲-۴-۶-۱۰-۱۱-۱۳-۱۴ و ۱۵) از جمله منابعی هستند که در ۲۵ سال اخیر بیشترین استناد را در فصلنامه مدیریت آموزشی داشته‌اند (مورفی، وریسنگا و استری، ۲۰۰۷، ص ۶۲۶-۶۲۳) و تعدادی از این موارد نیز از جمله منابع پرستناد در مطالعات رهبری سازمانی نیز هستند (دوئن لی، مک لی و هائو چن، ۲۰۱۴، ص ۲۲).

سوال شماره نهم: کدام موضوعات بیشتر در کانون توجه نویسندگان رشته مدیریت آموزشی قرار گرفته است؟

یکی از ابزارهایی که از طریق آن می‌توان به محتوا و موضوع یک مدرک پی برد توجه به عبارات بکار رفته در چکیده، کلیدواژه‌ها و عنوان اثر می‌باشد. بی‌تردید پژوهش‌گران، عباراتی را در عناوین مقالات‌شان مورد استفاده قرار می‌دهند که مرتبط با موضوع آن مقاله است. از این‌رو با تحلیل کلماتی که در عنوان، چکیده و کلیدواژه‌های مدارک به کار رفته است، می‌توان به این نکته پی برد که چه موضوعاتی بیشتر در کانون توجه یک رشته قرار دارند؟ در مجموع، تعداد ۲۱۶۸۱۵ عبارت در مدارک بازبایی شده بکار رفته است. در جدول شماره (۱۰)، ده کلمه‌ای که بیشتر از همه در آثار این رشته مورد استفاده قرار گرفته است، ذکر شده‌است. همان‌طور که مشخص است، کلمات مدرسه در حالت مفرد و جمع، دارای بیش‌ترین تکرار هستند و بعد از آن

1. Spillane

تأملی بر میراث علمی جهانی رشته مدیریت آموزشی ۷۳

کلمات آموزش و پرورش در حالت اسم و صفت مورد استفاده فراوان قرار گرفته‌اند. سایر عبارات از جمله سیاست‌گذاری، رهبری، بهسازی، مدیریت، معلم، یادگیری، اداره امور و پژوهش نیز از موارد پرتکرار در این رشته هستند که در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۸. موضوعات پربسامد رشته مدیریت و رهبری آموزشی

ردیف	عنوان	میزان تکرار	TGCS	TLCS
۱	School- Schools	۴۳۶۰	۱۴۹۰۴	۲۹۳۱
۲	Education- Educational	۳۸۸۸	۸۰۲۴	۹۱۴
۳	Policy	۱۴۶۶	۴۹۸۳	۵۹۶
۴	Leadership	۱۱۳۵	۶۸۵۹	۲۴۸۲
۵	Development	۷۷۸	۲۵۷۷	۲۳۸
۶	Management	۶۲۰	۱۷۱۴	۳۸۵
۷	Teacher- Teachers	۸۸۲	۲۴۰۱	۲۸۸
۸	Learning	۴۶۲	۲۱۹۶	۲۲۲
۹	Administration	۴۲۰	۵۵۳	۱۴۱
۱۰	Research	۳۷۷	۲۸۱۳	۵۵۹
	کل	۱۴۳۸۸	۴۷۰۲۴	۸۷۵۶

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، تصویری از سیر تطّور و وضعیت موجود دانش رهبری و مدیریت آموزشی در گستره زمانی بیش از یک قرن ترسیم گردید. یافته‌های پژوهش نشان داد در مجموع ۹۳۸۵ مدرک، توسط ۱۴۹۹۴ نویسنده منتشر شده است، به‌گونه‌ای که به‌طور متوسط در نگارش هر اثر علمی بیش از یک نفر مشارکت داشته است. نرخ رشد علمی این رشته، طی دوره مورد مطالعه ۲۱/۴۲٪ و در چهار دهه اخیر ۳۴۲/۷۱٪ بوده است. با توجه به موارد مذکور و با رعایت جانب احتیاط می‌توان گفت نرخ رشد علمی رشته مدیریت آموزشی به‌ویژه در چهار دهه اخیر بسیار زیاد بوده است و با سایر رشته‌های مدیریت قابل مقایسه نیست. لازم به ذکر است گرچه رشته مدیریت آموزشی در کشور آمریکای شمالی مطرح و در سایر کشورها از جمله کانادا، استرالیا و کشورهای اروپایی گسترش زیادی پیدا کرده است اما یافته‌های سؤال دوم نشان می‌دهد که پرتولیدترین و پراستنادترین نویسنده این رشته، آقای فیلیپ هالینگر^۱ دارای ملیتی تایلندی و متعلق به قاره آسیا است. اهمیت آثار ایشان نه تنها به خاطر کثرت آن، بلکه به جهت نقشی که در ترسیم نقشه مدیریت آموزشی در سطح جهان داشته است، قابل تقدیر می‌باشد.

۱. جهت آشنایی با سوابق علمی به سایت ایشان به آدرس <http://philiphallinger.com> مراجعه شود.

در ارتباط با نشریات، قدیمی‌ترین نشریه مربوط به ۱۱۵ سال قبل می‌باشد که تاکنون در حال انتشار است. به‌نظر می‌رسد چاپ نشریات تخصصی به‌صورت مداوم، یکی از عواملی است که کشور آمریکا را به‌عنوان کشور برتر در این زمینه مطرح کرده است. قدمت جدیدترین نشریه این رشته نیز به بیست سال قبل برمی‌گردد. نکته قابل توجه این‌که در زمینه مدیریت آموزشی هیچ مجله مهم و معتبری در قاره آسیا منتشر نمی‌شود. در داخل کشور نیز قدیمی‌ترین نشریه، فصلنامه مدیریت آموزشی بوده است که توسط وزارت آموزش و پرورش منتشر می‌شده است و با وجود این‌که پراستنادترین منبع داخلی بوده است (نوه ابراهیم و ریاحی‌نیا، ۱۳۹۰) لکن فعالیت آن در چند سال اخیر متوقف شده است.

یافته‌های سؤال چهارم نشان داد، سرشت و ماهیت مطالعات مدیریت آموزشی بیش‌تر جنبه پژوهشی دارد و نشر مقالات مروری-تحلیلی، مطالعات موردی و کاربست روش‌شناسی کیفی در این رشته مورد کم‌توجهی قرار گرفته است. این یافته پژوهش با نتایج مطالعات (هالینگر و چن، ۲۰۱۴)، (هالینگر، ۲۰۱۱، ب)، (اپلاتکا آی، ۲۰۱۲، ب)، (اپلاتکا آی، ۲۰۰۸)، (اپلاتکا آی، ۲۰۰۷) نیز هم‌خوان می‌باشد. در ارتباط با برتری زبان انگلیسی در تولیدات علمی این رشته، به باور یکی از صاحب‌نظران، ادبیات و پیشینه این رشته از ابتدا تحت سیطره کشورهای انگلیسی زبان بوده است (هالینگر و چن، ۲۰۱۴، ص ۱)، از این‌رو با توجه به ظهور این رشته در آمریکای شمالی و وجود مجلات معتبر به زبان انگلیسی و از آن‌جائی‌که زبان مذکور، زبان علمی دنیا می‌باشد، بنابراین منطقی است که بیشترین تولیدات نیز در قالب این زبان منتشر شوند. یافته‌های سایر پژوهشگران از جمله صدیقی و جلالی‌منش (۱۳۹۱)، مروتی و حیاتی (۱۳۹۱)، نیز هم‌خوان با این یافته‌ی پژوهش است. در ضمن با وجود این‌که زبان ترکی جزء هفتمین زبان پرتولید این رشته می‌باشد اما هیچ مدرکی به زبان فارسی یا عربی منتشر نشده است. بر اساس یافته‌های سؤال ششم، بیشترین مراکز علمی تولیدکننده دانش مدیریت آموزشی در آمریکا مستقر می‌باشند. از طرف دیگر مؤثرترین نویسنده‌ی این رشته یعنی آقای جوزف مورفی نیز متعلق به این کشور است. در تبیین علت این موضوع می‌توان به چند مورد اشاره کرد؛ نکته اول این‌که تأسیس رشته مدیریت آموزشی برای اولین بار در دانشگاه میشیگان و در کشور آمریکا بوده است. علاوه بر آن، انجمن‌های تخصصی مدیریت آموزشی از جمله انجمن مدیران مدارس در سال ۱۹۳۷ نیز در این کشور شروع به فعالیت کرده است. با این حال، حضور یک مرکز علمی از آسیا (کشور هنگ‌کنگ) حاکی از برتری این قاره نسبت به سایر قاره‌ها از جمله آفریقا، استرالیا و اروپا در تولید دانش این رشته می‌باشد. در ضمن مؤسسه مذکور فعال‌ترین مرکز پژوهشی در زمینه مدیریت آموزشی در سطح قاره آسیا نیز می‌باشد (هالینگر و بریانت، ۲۰۱۳، ص ۳۱۷).

نگاهی به سایر یافته‌ها نشان می‌دهد، حدود ۸۰٪ از آثار این رشته، توسط چهار کشور آمریکا، انگلیس، استرالیا و کانادا تولید شده است. البته در خصوص پرتولیدترین کشورهای آسیایی بین یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش دیگر (هالینگر و چن، ۲۰۱۴، ص ۹) اندکی مغایرت دارد، به طوری که بر اساس پژوهش حاضر، کشورهای چین و ترکیه در ردیف برترین تولیدکنندگان در قاره آسیا می‌باشند؛ حال آن‌که در پژوهش فوق‌الذکر، بیش‌ترین تولیدات این رشته متعلق به دو کشور هنگ‌کنگ و اسرائیل است و کشورهای چین و ترکیه در رتبه‌هایی بعدی قرار دارند. تحلیل یافته‌های سؤال هشتم در ارتباط با منابع پر استناد، حاکی از این است که به‌طور متوسط در هر اثر، تعداد ۲۳ منبع مورد استفاده قرار گرفته است. هم‌چنین نویسندگان این رشته، بیشتر گرایش به استفاده از کتب، مقالات قدیمی و مراجع اصلی از قبیل دست‌نامه را دارند. به‌عنوان مثال، قدیمی‌ترین منبع، مربوط به پنجاه سال پیش و جدیدترین آن، بیست سال قبل تولید شده است. به‌طور کلی، میانگین منابع پر استناد در این رشته، دارای قدمتی سی ساله است. این امر نشان می‌دهد کتاب‌ها، مقالات قدیمی و مراجع اصلی، رسانه اصلی تولید دانش در رشته مدیریت آموزشی می‌باشند. یافته‌های مطالعه‌ای که در خارج از کشور در خصوص تحلیل استنادی رساله‌های رشته آموزش و پرورش در یکی از دانشگاه‌ها صورت گرفته است، مؤید این امر است (اوکی، ۲۰۰۳، ص ۱۵۹)، هم‌چنین پژوهش‌های صورت گرفته در داخل کشور نیز هم‌خوان با این یافته می‌باشد، به‌عنوان مثال نوه ابراهیم و ریاحی‌نیا (۱۳۹۰) در پژوهش‌شان نشان دادند که دانشجویان رشته مدیریت آموزشی در تهیه پایان‌نامه‌های خود از کتاب بیشتر از نشریات استفاده می‌کنند. هراتی (۱۳۷۹) در پژوهشی که به تحلیل استنادی مراجع پایان‌نامه‌های رشته‌های مدیریت دانشکده‌ی مدیریت دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۷۶ پرداخته است، نشان داد کتاب‌ها، بالاترین سهم را در میان انواع منابع مورد استناد به خود اختصاص داده اند (به نقل از حرّی و نشاط، ۱۳۷۹، صفحه ۷). علاوه بر این، مطالعه‌ی حرّی و نشاط (۱۳۷۹) حاکی از این است که میانگین منابع مورد استناد در مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران طی سال‌های ۷۹-۵۱، حدود ۸/۵ سال است و در خصوص رشته‌ی مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی مربوط به ۶/۷ سال قبل می‌باشد. هم‌چنین ۶۰٪ از منابع مورد استفاده این رشته را کتاب‌ها تشکیل می‌دهند. به‌طور کلی در مجموعه‌ی رشته‌های علوم انسانی در داخل کشور میزان استناد به کتاب بسیار بیشتر از سایر منابع است (رویایی، ۱۳۷۶، به نقل از نوه ابراهیم و ریاحی‌نیا، ۱۳۹۰، ص ۳۱). این یافته پژوهش نشان‌دهنده دو نکته است، اول این‌که سرعت انتقال یافته‌های علمی در رشته مدیریت آموزشی پایین است و به جای مقاله از کتاب که رسانه‌ی قدیمی‌تر است، استفاده می‌شود. نکته دوم این‌که یکی از نارسایی‌های اصلی پایگاه‌های اطلاعاتی از جمله وب‌گاه علوم، عدم پوشش کتاب‌ها و مراجع قدیمی است.

یافته‌های سؤال نهم، دربرگیرنده ماهیت پدیده‌های مورد توجه در رشته مدیریت آموزشی در سده اخیر است. به عبارت دیگر، این موضوعات نشان‌دهنده دغدغه‌های پژوهشی محققان این رشته می‌باشد. بر پایه نتایج می‌توان گفت، بیشترین موارد مدنظر پژوهشگران این رشته مربوط به مدارس، آموزش و پرورش، سیاست‌گذاری و بهسازی است. به عنوان مثال، عبارت مدرسه در هر دو شاخص استناد محلی و جهانی، دارای بیش‌ترین تکرار و بالاترین میزان امتیاز می‌باشد. این امر بدین معناست که این عبارت بیش از سایر مفاهیم در عنوان آثار این رشته مورد استفاده قرار گرفته است و علاوه بر این، مدارکی که در عناوین آن‌ها، این عبارت بکار رفته است، هم در مجموعه بازیابی شده و هم در وب‌گاه علوم، بالاترین میزان استناددهی را نسبت به سایر آثار دریافت کرده‌اند. لازم به ذکر است در عنوان بیش از ۶۶٪ از مقالات حداقل یکی از عبارات پُربسامد استفاده شده است. با توجه به کل تولیدات علمی این رشته که ۹۳۸۵ اثر می‌باشد و از آن‌جائی که میزان تکرار عبارات پرتکرار ۱۴۳۸۸ مورد می‌باشد، می‌توان چنین استنتاج نمود که در عنوان هر یک از آثار این رشته، به‌طور متوسط بیش از یک مورد (۱/۵۳) از عناوین پرتکرار استفاده شده است. از سوی دیگر، وجود عبارات سیاست‌گذاری و بهسازی در زمره‌ی موارد پرتکرار، حاکی از این است که نوعی نگرش راهبردی و کلان در خصوص مسائل این رشته شکل گرفته است.

نکته قابل ذکر، کاربست فراوان دو مفهوم رهبری^۱ و مدیریت^۲ در برابر مفهوم اداره امور^۳ در عناوین آثار این رشته است. علاوه براین، میزان استنادی محلی و جهانی این دو مفهوم، بسیار بیشتر از مفهوم سوم می‌باشد. این میزان اختلاف نشان می‌دهد در مجامع علمی، گرایش بیشتری جهت استفاده از محتوای مقالات رهبری و مدیریت آموزشی وجود دارد. در ارتباط با تفاوت مدیریت و اداره امور، هادکینسون معتقد است، مدیریت دارای ماهیت سخت و خشک است و با مواردی از جمله علم، واقعیت‌ها و تحلیل‌های کمی و جزئی مرتبط است، در حالی که اداره امور، ماهیتی نرم و کیفی دارد و با ارزش‌ها، خط‌مشی، فلسفه، تأملات سروکار دارد (English, 2002, p. 121). اما به‌طور کلی در خصوص این دو مفهوم، سه رویکرد وجود دارد. رویکرد اول، دیدگاه آمریکایی است که اعتقاد دارد، اداره کردن (Administration) در سطح بالاتری از مدیریت (Management) قرار دارد. به عبارت دیگر، مفهوم اول، دارای کارکرد سیاست‌گذاری و نظارتی است و جایگاه مفهوم دوم در حد اجرای خط‌مشی‌ها می‌باشد. بر خلاف رویکرد اول در رویکرد دوم که متعلق به اروپائیان می‌باشد، اعتقاد بر این است که اداره کردن جزئی از مدیریت است. در

1. leadership
3. administration

2. management

سومین رویکرد که دیدگاه متقدمین مدیریت از جمله فایول، بارنارد و فالت می‌باشد، بین این دو مفهوم تفاوتی وجود ندارد (مقیمی، ۱۳۹۳، ص. ۱۵). بر این اساس، از آنجائی که بیشترین تولیدات مدیریت آموزشی توسط نویسندگان کشور آمریکا صورت گرفته است، انتظار بر این بود که مفهوم Administration کاربرد و تکرار بیشتری داشته باشد، در حالی که یافته‌های پژوهش، خلاف این ادعا می‌باشد. بر این اساس، دو نتیجه قابل استنتاج است: اول این که نویسندگان آمریکایی نیز ترجیح داده‌اند از مفاهیم رهبری و مدیریت بیشتر از اداره امور استفاده کنند که این موضوع، نشان‌دهنده نوعی چرخش نظری در رشته مدیریت آموزشی است که در نتیجه آن، رهبری و مدیریت آموزشی در حال جایگزین شدن با مفهوم اداره امور آموزشی است. به باور صاحب‌نظران این چرخش نظری یکی از پیشرفت‌های مهمی است که در دهه اول قرن ۲۱ در این رشته اتفاق افتاده است (هالینگر و چن، ۲۰۱۴، ص ۵). البته همان‌طور که تونی بوش (۲۰۰۳) بیان می‌کند، مدارس موفق هم به رهبری فرادید^۱ و هم مدیریت اثربخش^۲ به صورت توأمان نیازمند هستند (ارلی و ویندلینگ^۳، ۲۰۰۴، ص ۸). نکته دوم، حاکی از استیلای تفکر و گفتمان زبان اروپایی بر شاخه این رشته می‌باشد.

همانند همه پژوهش‌ها، پژوهش حاضر نیز خالی از محدودیت نمی‌باشد. مقصود از محدودیت های پژوهش، اشاره دارد به آن دسته از عواملی که تعمیم‌پذیری یافته‌ها را تحت تأثیر قرار می دهند. از جمله این محدودیت‌ها می‌توان به مفهوم تولید علم در رشته مدیریت آموزشی اشاره کرد که تنها منحصر به تولیدات مجلاتی است که در وب‌گاه علوم نمایه می‌شوند، به عبارت دیگر، مراد از "تولید علم" به نوعی اشاره به "تولید مقاله" آن هم از نوع ISI است که در وب‌گاه علوم نمایه می‌شود. از این‌رو در تعمیم این یافته باید جانب احتیاط را رعایت نمود. از طرف دیگر همان‌طور که (رویژ^۴، ۲۰۰۹، ص ۲۶۳) اشاره می‌کند، میزان استندهای هر رشته تحت تأثیر میزان پیشینه آن رشته است اما پیشینه یک رشته فراتر از روابط استنادی می‌باشد، بدین علت که ممکن است در آن رشته مدارکی وجود داشته باشند که به دلایل مختلف مورد استناد قرار نگرفته‌اند. در این ارتباط یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های وب‌گاه علوم، نمایه نشدن مراجع اصلی، دستنامه‌ها، رساله‌ها و کتب قدیمی است. همان‌طور که نتایج پژوهش نیز نشان داد، حاکمیت منابع قدیمی اعم از کتب و دستنامه‌ها به‌عنوان منابع پراستناد در این رشته (و به‌طور کلی علوم انسانی) محسوس است. بنابراین ممکن است با دخالت دادن این قبیل منابع، یافته‌های متفاوتی در خصوص رشته مدیریت آموزشی حاصل گردد. نکته دیگر این‌که از آنجائی که ماهیت علوم

1. visionary leadership
3. Earley & Weindling

2. effective management
4. Ruiz

انسانی، بیشتر جنبه بومی و ملی دارد، بنابراین آثار این رشته در بسیاری از کشورها به‌ویژه کشورهای غیرانگلیسی زبان، در قالب نشریات داخلی و به زبان ملی آن کشور تولید می‌شوند. از این‌رو با توجه به عدم نمایه شدن این قبیل آثار در وب‌گاه علوم، لازم است در تحلیل یافته‌های پژوهش حاضر به این موضوع نیز توجه گردد. به عبارت دیگر در تحلیل حاضر، تنها به تولیداتی که به زبان انگلیسی منتشر شده‌اند، توجه گردیده است.

پیشنهادات پژوهش

- همان‌طور که یافته‌های پژوهش نشان داد، این رشته در حال گذر از رویکرد مدیریتی و حرکت به سوی نگرش رهبری و سیاست‌گذاری است و شاهد این مدعا، پُربسامد بودن کاربرد این مفاهیم در عناوین آثار این رشته می‌باشد، بر این اساس پیشنهاد می‌گردد، همگام با این تحولات، عنوان این رشته در داخل کشور به رهبری و سیاست‌گذاری آموزشی تغییر پیدا کند. البته تغییر در عنوان رشته، نیازمند بازنگری و بروزرسانی سرفصل دروس نیز می‌باشد.
- براساس یافته‌های پژوهش، موضوعات مورد توجه این رشته در حال حاضر بر پدیده‌های مربوط به مدارس، آموزش و پرورش، سیاست‌گذاری، رهبری و بهسازی متمرکز است، از این رو لازم است در تعریف پروژه‌های کارشناسی ارشد و رساله‌های دکترا، موارد مذکور در اولویت قرار گیرند. هم‌چنین از آن‌جائی که مفاهیم نوین مدیریت از جمله سازمان یادگیرنده، یادگیری سازمانی، آشوب، پیچیدگی و مدیریت دانش کمتر مورد توجه قرار گرفته است، بنابراین مفاهیم مذکور نیز می‌تواند مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد.
- با توجه به نقش مهم دایره‌المعارف‌ها و دستنامه‌های تخصصی در توسعه علمی هر رشته و نیز نیاز جامعه دانشگاهی کشور، پیشنهاد می‌گردد، تدوین این‌گونه مراجع اصلی در قالب پروژه‌ای جامع از طریق همکاری بین دانشگاهی و با مشارکت اساتید برجسته این رشته در دستور کار قرار گیرد.
- پیشنهاد می‌گردد به منظور تربیت افراد متخصص و کاهش شکاف علمی با سایر کشورها، نسبت به شناسایی افراد مستعد و بورسیه نمودن آن‌ها در مقاطع تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های برتر دنیا اقدام گردد. لازم به ذکر است، بنیان‌گذاری این رشته در داخل کشور نتیجه اجرای این سیاست در دوره‌های قبل بوده است. از این‌رو، بر مبنای شواهد مختلف می‌توان گفت، تداوم این سیاست در حال حاضر یکی از ضروریات توسعه این رشته می‌باشد.
- به نظر می‌رسد یکی از عوامل توانمندسازی اساتید و دانشجویان داخل کشور برقراری ارتباط با اساتید برتر این رشته و دعوت از آن‌ها به‌منظور برگزاری تدریس دوره‌های آموزشی و نیز

تأملی بر میراث علمی جهانی رشته مدیریت آموزشی ۷۹

مشارکت در هدایت رساله‌های مقطع دکتری می‌باشد. اتخاذ این سیاست، علاوه بر این که زمینه‌ساز بین‌المللی شدن این رشته خواهد شد، منجر به ارتباط با مجامع جهانی و بهره‌مندی از منافع مادی و غیرمادی آن نیز می‌گردد.

● با گذشت چند سال از تدوین اساسنامه انجمن مدیریت آموزشی ایران، به نظر می‌رسد فعالیت این انجمن به مجموعه‌ای از اقدامات جزئی از قبیل برگزاری کارگاه آموزشی و راه‌اندازی نمایندگی‌ها در استان‌ها محدود شده است. به‌منظور توسعه فعالیت انجمن مذکور پیشنهاد می‌گردد ضمن تعامل با انجمن‌های متناظر در سایر کشورها، به موضوعاتی از جمله بازنگری دروس این رشته در سطوح مختلف، دعوت از اساتید برتر مدیریت آموزشی سایر کشورها، تدوین دانشنامه تخصصی توجه گردد. هم‌چنین به منظور تمرکز بر مسائل خاص کشورهای آسیایی و منطقه، پیشنهاد می‌گردد، انجمن آسیایی مدیریت و رهبری آموزشی (AELAS)^۱ تأسیس گردد.

● یکی از عوامل مهم جهت طرح مسائل پژوهشی و نیز انتقال دانش تخصصی، برگزاری نشست‌ها و همایش‌های علمی می‌باشد. در حال حاضر در ارتباط با مدیریت و رهبری آموزشی، همایش‌ها و کنفرانس‌های متعددی به‌صورت سالانه توسط انجمن رهبری و مدیریت آموزشی بریتانیا (BELMAS)^۲، مجمع جهانی ارتقای یادگیری، یاددهی و راهبری (ASCD)^۳، کنفرانس مدیریت و رهبری آسیا و اقیانوسیه (APCEML)^۴، مرکز رهبری و تغییر آسیا-اقیانوسیه (APCLC)^۵ و برنامه آموزش و پرورش پایه (BEP)^۶ برگزار می‌گردد. در داخل کشور نیز اولین سمینارهای علمی مدیریت آموزشی در سال‌های ۱۳۷۶ و ۱۳۷۴ به همت دانشگاه علامه طباطبایی (ره) برگزار گردید و گرچه بعد از آن، همایش‌ها و کنفرانس‌های متعددی با عناوین مختلف (کنفرانس بین‌المللی مدیریت آموزشی ۱۳۹۴، همایش بین‌المللی مدیریت آموزشی ایران ۱۳۹۴، همایش ملی مدیریت آموزش و پیشرفت علمی ۱۳۹۴، کنفرانس بین‌المللی مدیران آموزش ۱۳۹۰، همایش ملی رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش ۱۳۸۹، همایش چالش‌های فراروی مدیریت در نظام‌های آموزشی ۱۳۸۵) برگزار گردیده است، لکن در بیشتر آن‌ها مشارکت اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها بسیار کم‌رنگ است و به نظر می‌رسد برگزاری این مجامع بیشتر با رویکرد تجاری و بازاری

-
1. Asia Educational Leadership and Administration Society (AELAS)
  2. British educational leadership, management and administration society
  3. Association for supervision and curriculum development
  4. Asia Pacific Conference on Educational Management and Leadership (APCEML)
  5. Asia Pacific Centre for Leadership and Change (APCLC)
  6. Basic education program

بوده است. بر این اساس پیشنهاد می‌شود، همایش‌های دوسالانه‌ای به صورت دائمی و با مشارکت گروه‌های مدیریت آموزشی دانشگاه‌ها، انجمن‌های مربوطه و سایر مراجع ذیربط در سطوح جهانی، منطقه‌ای و ملی برگزار گردد.

• به‌منظور ارج نهادن به مقام بنیان‌گذاران و پیشکسوتان این رشته در داخل کشور و به پاس قدردانی از خدمات آن‌ها، پیشنهاد می‌گردد، جایزه علمی (دانشگاهی) مدیریت آموزشی با مشارکت وزارت علوم و تحقیقات، انجمن مدیریت آموزشی و گروه‌های مدیریت آموزشی دانشکده‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی سراسر کشور در دستور کار قرار گیرد و به آن دسته از طرح‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و رساله‌هایی اهداء شود که در ارتباط با توسعه نظری و مفهومی این رشته پژوهش‌های برجسته‌ای انجام داده باشند.^۱ لازم به ذکر است، مجمع دانشگاهی مدیریت آموزشی (UCEA) نیز به‌طور سالانه به پاس گرامیداشت خدمات صاحب‌نظرانی از جمله بریجز (از سال ۲۰۱۰)،^۲ روالد کمپل (از سال ۱۹۹۲)، جک کالبرستان (از سال ۱۹۸۲)، ویلیام دیویس (از سال ۱۹۷۹)^۳ (که از پیش‌کسواتان این رشته می‌باشند) جوایزی را طراحی کرده است که به پژوهشگران مطرح این رشته تعلق می‌گیرد. جهت اطلاع بیشتر به سایت مربوطه مراجعه شود.^۴

• یکی از عوامل مهم در توسعه علمی یک رشته، استفاده از منابع اصلی و پراستناد می‌باشد. بر این اساس پیشنهاد می‌گردد به‌ویژه در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، علاوه بر منابع فارسی رشته مدیریت آموزشی از منابع پراستنادی که در این پژوهش شناسایی گردید، نیز استفاده گردد.

• از آن‌جائی‌که بر اساس پژوهش حاضر و سایر مطالعات (هالینگر، لی و اسزتو، ۲۰۱۳ ب)، (هالینگر و بریانت، ۲۰۱۳ آ) یکی از مراکز برتر و فعال در زمینه مدیریت آموزشی در کشور

---

۱. قابل ذکر است در مجموعه علوم تربیتی و روان‌شناسی دو جایزه در داخل کشور طراحی شده است؛ اولین جایزه علمی مربوطه به استاد دکتر علی محمد کاردان است که به آثار برتر در زمینه علوم تربیتی اهداء می‌شود و آخرین دوره آن در تاریخ ۱۵ دی ۱۳۹۳ برگزار گردیده است و دومین جایزه به نام خانم دکتر پریخ دادستان است که به آثار برجسته در زمینه روان‌شناسی تعلق دارد و مقرر است اولین مراسم آن در آبان ۱۳۹۴ برگزار گردد.

2. Edwin M. Bridges

3. William J. Davis

در ضمن جایزه ویلیام دیویس به مقالات برجسته‌ای اهداء می‌شود که در طول یک سال در مجله *EAQ* منتشر می‌شوند. به‌منظور آشنایی با نویسندگانی که موفق به اخذ این جایزه شده‌اند به مقاله زیر مراجعه شود.

Owens, M. (2009). The William J. Davis Award An Analysis of Trends From 1980 to 2007. *Educational Administration Quarterly*, 45(3), 474-494.

4. www.ucealee.squarespace.com

تأملی بر میراث علمی جهانی رشته مدیریت آموزشی ۸۱

هنگ‌کنگ واقع می‌باشد، پیشنهاد می‌گردد، از این مرکز بازدیدهای دوره‌ای به عمل آید و به منظور افزایش تعاملات علمی، نسبت به تبادل اساتید و دانشجویان اقدام گردد. البته مراکزی هم‌چون دانشگاه چینی هنگ‌کنگ، دانشگاه هنگ‌کنگ، مؤسسه ملی آموزش و پرورش سنگاپور، دانشگاه مهیدل تایلند^۱، دانشگاه نرمال بجین (چین)^۲ و دانشگاه نرمال شن یانگ (چین)^۳ نیز از جمله مراکز فعال مدیریت آموزشی در آسیای شرقی می‌باشند که می‌توان از تجربیات آن‌ها نیز استفاده نمود (هالینگر و بریانت، ۲۰۱۳، ص ۶۲۶).

- نظر به اهمیت و نقش مجلات علمی در انتقال و توسعه دانش، پیشنهاد می‌گردد با همکاری کشورهای منطقه، به‌ویژه کشورهای ترکیه و هنگ‌کنگ، نشریه‌ی منطقه‌ای مدیریت آموزشی با جهت‌گیری مسائل خاص کشورهای آسیایی در دستور کار سیاست‌گذاران قرار گیرد. البته در این راستا از ظرفیت سازمان آیسيسکو نیز می‌توان بهره گرفت.
- با توجه به مشخص شدن نشریات و منابع معتبر و پر استناد این رشته، پیشنهاد می‌گردد نسبت به خریداری این منابع جهت استفاده در کتابخانه و بهره‌مندی از آن‌ها به عنوان منابع تکمیلی اقدام گردد.

منابع

- حری، عباس و نشاط، نرگس. (۱۳۸۱). بررسی رفتار استنادی نویسندگان مقاله‌های مندرج در مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*، ۲(۳۲)، ۱-۳۳.
- صدیقی، مهری و جلالی منش، عمار. (۱۳۹۱). مطالعه روند پژوهش در حوزه مدیریت دانش در بازه زمانی ۲۰۰۱-۲۰۱۰ و ترسیم ساختار از آن. *فصلنامه پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۲(۲۸)، ۳۶۳-۳۹۲.
- عابدی جعفری، حسن و حسین زاده، امیر. (۱۳۹۱). ترسیم نقشه دانش اخلاق مدیریت و سازمان در ایران. *فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی*، ۱۸(۷۰)، ۷۷-۵۹.
- مروتی، مرضیه و حیاتی، زهیر. (۱۳۹۱). بررسی وضعیت تولید علم در حوزه مدیریت تغییر در پایگاه‌های استنادی Thomson Reuters. *پژوهشنامه مدیریت تحول*، ۸(۴)، ۹۳-۱۰۶.
- مقیم، سید محمد. (۱۳۹۳). *مبانی سازمان و مدیریت* (نسخه چاپ اول). تهران: راه دان.
- میرکمالی، سید محمد. (۱۳۸۸). *فرهنگ مدیریت آموزشی*. تهران: انتشارات یسپرون.
- نوه ابراهیم، عبدالرحیم و ریاحی نیا، نصرت (۱۳۹۰). تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تربیت معلم در ده سال اخیر. *مجله مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*، ۸(۱۸)، ۲۷-۴۸.
- هراتی، طلعت. (۱۳۷۹). تحلیل استنادی ماخذ پایان‌نامه‌های رشته مدیریت دانشکده مدیریت دانشگاه تهران. تهران: پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.

1. Mahidol University – Thailand
2. Beijing Normal University
3. Shenyang Normal University

- Biglan, A. (1973). Relationships between subject matter characteristics and the structure and output of university departments. *Journal of Applied Psychology*, 57(3), 204-213.
- Bush, T., & Crawford, M. (2012). Mapping the Field over 40 Years : A Historical Review. *Educational Management Administration & Leadership*, 40(5), 537-543.
- Chen , C., McCain , K., White, H., & Lin, X. (2002). Mapping Scientometrics (1981 - 2001). *ASIST*, 25-34.
- Cherkowski , S., Currie , R., & Hilton, S. (2012). Who should rank our journals and based on what? *Journal of Educational Administration*, 50(2), 206-230.
- Culbertson, J. A. (1983). Theory in Educational Administration: Echoes from Critical Thinkers. *Educational Researcher*, 12(10), 15-22.
- Duen Lee, Y., McLee , Y., & Hao Chen, S. (2014). The state of the science of accountability theory related to leadership studies: Perspective on the invisib. *International Journal of Latest Research in Science and Technology*, 3(6), 19-23.
- Earley , P., & Weindling, D. (2004). *Understanding School Leadership* (First ed.). London: Paul Chapman.
- English, F. W. (2002). *The point of scientificity, the fall of the epistemological dominos, and the end of the field of educational administration*. *Studies in Philosophy and Education*, 21, 109-136.
- English, F. W. (2006). *Encyclopedia of educational leadership and administration* (Vol. 1). United States of America: Sage Publications.
- Garfield, E. (2009). From the science of science to Scientometrics visualizing the history of science with HistCite software. *Journal of Informetrics*, 3(3), 173-179.
- Griffiths, D. E. (1979). Intellectual Turmoil in Educational Administration. *Educational Administration Quarterly*, 15(3), 43-65.
- Hallinger , P., & Chen, J. (2014). Review of research on educational leadership and management in Asia: A comparative analysis of research topics and methods, 1995-2012. *Educational Management Administration & Leadership*, 42(4), 1-23.
- Hallinger, P. (2011 b). Developing a knowledge base for educational leadership and management in East Asia. *School Leadership & Management: Formerly School Organisation*, 31(4), 305-320.
- Hallinger, P., & Bryant, D. A. (2013 a). Review of research publications on educational leadership and management in Asia: a comparative analysis of three regions. *Oxford Review of Education*, 39(3), 307-328.
- Hallinger, P., & Bryant, D. A. (2013 d). Mapping the terrain of educational leadership and management in East Asia. *Journal of Educational Administration*, 51(5), 618-637.
- Hallinger, P., Lee, T. H., & Szeto, E. (2013 b). Review of Research on Educational Leadership and Management in Hong Kong, 1995-2012: Topographical Analysis of an Emergent Knowledge Base. *Leadership and Policy in Schools*, 12(3), 256-281.
- McCarthy, M. M., Kuh, G. D., & Beckman, J. M. (1979). Characteristics and Attitudes of Doctoral Students in Educational Administration. *The Phi Delta Kappan*, 61(3), 200-203.
- Murphy , J., Vriesenga , M., & Storey, V. (2007). Educational Administration Quarterly, 1979-2003: An Analysis of Types of Work, Methods of Investigation, and Influences. *Educational Administration Quarterly*, 43(5), 612-628.

- Okiy, R. B. (2003). A citation analysis of education dissertations at the Delta State University, Abraka, Nigeria. *Collection Building*, 22(4), 158-161.
- Oplatka, I. (2007). The scholarship of educational management: reflections from the 2006 CCEAM conference. *International Studies in Educational Administration*, 35(1), 92-104.
- Oplatka, I. (2008). The field of educational management Some intellectual insights from the 2007 BELMAS national conference. *Management in Education*, 22(3), 4-10.
- Oplatka, I. (2009 b). Educational administration as contextual-based field: reflections from the 2008 Commonwealth conference in SA. *International Studies in Educational Administration and Policy*, 37(3), 3-20.
- Oplatka, I. (2009 c). The field of educational administration A historical overview of scholarly attempts to recognize epistemological identities, meanings and boundaries from the 1960s onwards. *Journal of Educational Administration*, 47(1), 8-35.
- Oplatka, I. (2012 a). Fifty years of publication: Pondering the legacies of the Journal of Educational Administration. *Journal of Educational Administration*, 50(1), 34-56.
- Oplatka, I. (2012 b). The 2011 BELMAS Conference: new topics, diverse ideas, much more international than before. *Management in Education*, 26(1), 21-27.
- Oplatka, I. (2013). The 2012 CCEAM Conference in Cyprus: Some Signs of the Field's Intellectual Maturity and Global Expansion. *International Studies in Educational Administration (ISEA)*, 40(3), 3-16.
- Papa, R. (2005). *The discipline of education administration: Crediting the past*. National Council of Professors of Educational Administration Connexions (pp. 5-22). Houston: TX.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Podsakoff, N. P., & Bachrach, D. G. (2008). Scholarly Influence in the Field of Management: A Bibliometric Analysis of the Determinants of University and Author Impact in the Management Literature in the Past Quarter Century. *Journal of Management*, 30(4), 641-720.
- Ponzi, L. J. (2002). The intellectual structure and interdisciplinary breadth of knowledge management: A bibliometric study of its early stage of development. *Scientometrics*, 55(2), 259-272.
- Rafael, A., Rodriguez, R., & Navarro, J. (2004). changes in the intellectual structure of strategic management research: a bibliometrics study of the strategic management journal, 1980-2000. *Strategic Management Journal*, 25(10), 981-1004.
- Ribbins, P. (2007). A personal BELMAS history. *Management in Education*, 21(1), 1-3.
- Richardson, J. W., & McLeod, S. (2009). Where Should Educational Leadership Authors Publish to Get Noticed by the Top Journals in the Discipline? *Educational Administration Quarterly*, 45(4), 631-639.
- Ruiz, O. (2009). The citation indexes and the quantification of knowledge. *Journal of Educational Administration*. 47(2), 250-266.
- Sengupta, I. N. (1992). Bibliometrics, Informetrics, Scientometrics and Librametrics: An Overview. *Libri*, 42(2), 75-98.
- Serenko, A., Bontis, N., Booker, L., Sadeddin, K., & Hardie, T. (2010). A scientometric analysis of knowledge management and intellectual capital academic literature (1994-2008). *Journal of knowledge management*, 14(1), 3-23.

- Tai , C. H., Lee, C. W., & Lee, Y. (2014). Mapping the intellectual of structure of education management. *The International Journal of Organizational Innovation*, 7(2), 98-115.
- Thomas, A. R. (2010). "Educational leadership as a field of study: professional journals 1994-2006". in Baker, E., Peterson, P. and McGaw, B. (Eds), *The International Encyclopedia of Education*, 3rd ed., Elsevier, Oxford, 731-739.
- Thomas, A. R. (2012). Succeed or else! Reflections on the 50th anniversary of the Journal of Educational Administration. *Journal of Educational Administration*, 50(1), 12-33.
- Wall, N. E. (2001). *A critical analysis of the theories, models, and policies of educational administration*. A Thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of master of education, the university of new brunswick, Canada.
- Walton, J. (1970). The Dissimilarity of Educational administration. *Public Administration Review*, 30(1), 56-59.
- Willower, D. J. (1975). Theory in educational administration. *UCEA Review*, 16(5), 2-10.